

E – ISSN: 2148-2497
Yıl/Year: 2024
Cilt/Volume: 15
Sayı/Issue: 29

BARTIN ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Uluslararası Hakemli Dergi

AYDINLIK YARINLARA

**BARTIN UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF
ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES**

Peer Reviewed International Journal

29

ISSN Online : 2148-2497
Yıl/Year : 2024
Cilt/Volume : 15
Sayı/Number : 29

BARTIN ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Uluslararası Hakemli Dergi

Dergimiz ASOS INDEX, GOOGLE SCHOLAR, SOBIAD ve 06.04.2015 tarihinden itibaren EBSCO Host'ta taranmaktadır. DergiPark'ta da yayımlanan dergimizin TR DİZİN' de taranması için girişimlerde bulunulmuş olup değerlendirilme süreci devam etmektedir.

BARTIN UNIVERSITY JOURNAL OF FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Peer Reviewed International Journal

BARTIN ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

BARTIN UNIVERSITY JOURNAL OF FACULTY OF
ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Yılda iki defa yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
A peer reviewed international journal published two issues per year
Yıl/ Year: 2024 Cilt/ Volume: 15 Sayı/ Number: 29
ISSN Online: 2148-2497

Sahibi / Owner:

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi adına
Prof. Dr. Metin SABAN (Dekan)

Alan Editörleri/ Associate Editor:

Prof. Dr. Alper AYTEKİN
Prof. Dr. Şaban ESEN
Doç. Dr. Said CEYHAN
Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ

Baş Editör / Chief Editor :

Prof. Dr. Metin SABAN

Editör / Editor:

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Fatih CEYHAN

Prof. Dr. Mahmut BOZAN

Doç. Dr. Ahmet ÖZTEL

Doç. Dr. Sabahattin ÇETİN

Doç. Dr. Aybegüm GÜNGÖRDÜ BELBAĞ

Editing for papers in English Language:

Res. Asst. Dr. Ahmet ZELKA

Türkçe dil editörü:

Arş. Gör. Ferhat DEMİRCİ

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Anarkül URDALETOVA
Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL
Prof. Dr. İsmail CERİTLİ
Prof. Dr. Jorge GUILLÉN UYEN
Prof. Dr. Kahraman ÇATI
Prof. Dr. Mahmut BOZAN
Prof. Dr. Mahmut KARTAL
Prof. Dr. Mehmet ASUTAY
Prof. Dr. Metin SABAN
Prof. Dr. Mohamad SEPEHRI
Prof. Dr. Oğuz TÜRKAY
Prof. Dr. Said KINGİR
Prof. Dr. Selman KARAYILMAZLAR
Prof. Dr. Cengiz TORAMAN
Prof. Dr. Ekrem ERDEM
Prof. Dr. Stanislav IVANOV
Prof. Dr. Oğuz TÜRKAY
Prof. Dr. Aziz KUTLAR
Prof. Dr. Hamza ÇEŞTEPE
Prof. Dr. Sait AŞGIN
Prof. Dr. İhsan ALP
Prof. Dr. Asuman AKDOĞAN
Prof. Dr. Hasan BAL

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Bartın Üniversitesi
Universidad ESAN, Peru
İnönü Üniversitesi
Bartın Üniversitesi
Cumhuriyet Üniversitesi
Durham University, İngiltere
Bartın Üniversitesi
Jacksonville University, ABD
Sakarya Üniversitesi
Sakarya Üniversitesi
Bartın Üniversitesi
Gaziantep Üniversitesi
Erciyes Üniversitesi
Varna Üniversitesi
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Sakarya Üniversitesi
Bülent Ecevit Üniversitesi
Karabük Üniversitesi
Gazi Üniversitesi
Durham University, İngiltere
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Mark Anthony CAMİLLERİ	University of Malta
Prof. Dr. Kashif HUSSAİN	UCSI University
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ALTINÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Asiman GULİYEV	Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan
Doç. Dr. Fariz AHMADOV	Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan
Doç. Dr. Yaşar ÖZ	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Mahirah KAMALUDİN	Universiti Malaysia Terengganu
Doç. Dr. Ramazan ARSLAN	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Erdoğan EKİZ	King Abdulaziz University
Doç. Dr. Ahmet KAMACI	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Yaşar AKÇA	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Melih BAŞKOL	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Hande KÜÇÜKÖNDER	Bartın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Oqtay QULİYEV	Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan
Dr. Öğr. Üyesi Hande UYAR OĞUZ	Bartın Üniversitesi
Dr. Jaharudin bin Padli	Universiti Malaysia Terengganu
Dr. Marhanum Che Mohd Salleh	International Islamic University Malaysia
Dr. Mohamad Yazis Ali Basah	Universiti Sains Islam Malaysia
Dr. Nor Ermawati Binti Hussain	Universiti Malaysia Terengganu
Dr. Norasibah binti Abdul Jalil	Sultan Idris Education University
Dr. Zainizam bin Zakariya	Sultan Idris Education University

Dergidemizde Yayımlanan Makaleler İçin Gözetilen Yayın Etik İlkeleri

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'ne Makale Gönderen Yazar(lar), Aşağıda Belirtilen Etik Kuralları (Hususları) Açık Bir Şekilde ve Kendi İradeleriyle Taahhüt/kabul Etmiş Sayılmaktadırlar:

Yayımlanması amacıyla değerlendirilmek üzere Dergi-Park sistemi aracılığıyla Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'ne yüklenmiş çalışma(da); yer alan ve kullanılan tüm kaynaklara, bilimsel araştırma yöntemleri ve etik ilkeler doğrultusunda atıf yapılmıştır.

Eğer çalışma, birden fazla kişiye aitse çalışmada tüm yazarların akademik-bilimsel olarak doğrudan ve ortak katkısı vardır.

Bu çalışma, yazar(lar)ın özgün bir çalışmasıdır.

Bütün yazarlar gönderilen makalenin son halini görmüş ve sonuçlarını onaylamıştır.

Çalışma makale olarak daha önceden hiçbir şekilde yayımlanmak üzere bir yere gönderilmemiş ve/veya yayımlanmak üzere kabul edilen ve/veya başka bir dergide yayımlanmak üzere bekletilen bir çalışma olamayıp, "Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi"nin değerlendirme süreci sonuçlanıncaya kadar başka bir bilimsel dergide yayımlanması için değerlendirme sürecine gönderilmeyecektir.

Çalışmada kullanılan denek/deneklere ilişkin herhangi bir etik ihlal yapılmamış, kullanılan tüm veri toplama yöntemlerinde bilimsel etik ilkelere göre hareket edilmiştir.

Çalışmanın değerlendirilmesine ilişkin tüm süreçler (hakem raporları, editör notları vb.) üçüncü kişilerle paylaşılmamış/paylaşılmayacaktır.

Yayımlanmak üzere kabul edilen yazıların her türlü yayın hakkı dergiyi yayımlayan kuruma aittir.

Yazılardaki düşünce ve öneriler tümüyle yazarların sorumluluğundadır.

Çalışma daha önceden bilimsel bir toplantıda sunulan özet veya bu çalışmanın daha kısa hali ise, makalede bu durum belirtilmiştir.

Yazar(lar); bu çalışma üzerindeki mali hakları, özellikle işleme, çoğaltma, temsil, basım, yayım, dağıtım ve internet yoluyla iletim de dâhil olmak üzere her türlü umuma iletim haklarını "Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi"ne sınırsız olarak kullanılmak üzere devretmeyi kabul ve taahhüt eder(ler).

Çalışmayla ilgili olarak, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarca istenecek hak talebi veya açılacak davalarda "Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi" ve ilgili kurullarının hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Çalışmada, hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmamakla birlikte, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir yöntem kullanılmamış olup, çalışma ile ilgili tüm yasal izinler alınmış ve etik kurallara uygun hareket edilmiştir.

Yazışma Adresi / Communication Address:

Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 3. Kat,
Fakülte Dekanlığı, 74100 Kutlubeyyazıcılar / Merkez / BARTIN
Telefon: 0 378 501 10 00
E-posta: iibfdergi@bartin.edu.tr
Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bartiniibf>

Yasal Sorumluluk / Legal Responsibility

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına ve çevirmenlerine aittir.
The authors and translators are responsible for the content of their papers.

Yayın Hakları / Copyright and Permissions

Tüm yayın hakları saklıdır. Bu derginin hiçbir bölümü yazılı ön izin olmaksızın hiçbir biçimde ve hiçbir yolla yeniden üretilemez ve dağıtılamaz, ancak atıf yapılabilir.
*All rights reserved. No part of this publication may be reproduced and disseminated in any means without the prior written permission of Bartın University Faculty of Economics and Administrative Sciences.
No citation can be made without reference.*

İndeks / Indexing

Dergimiz 06.04.2015 tarihinden itibaren EBSCO da taranmaktadır.
This journal has been indexed within EBSCO since 06.04.2015.

Yayın Tarihi:
31.05.2024

29. Sayının Hakem Kurulu/ Referee Board of Issue 29

Doç. Dr. Ahmet KAMACI	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç. Dr. Ali KONAK	Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi H. Yusuf GÜNGÖR	Iğdır Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih GÜNAY	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Burçin ÇETİN KARABAT	Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Gökçe AKPOLAT	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cemre Eda ERKILIÇ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Abdulkadir FASAL	Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri

İÇİNDEKİLER

Muhsin USLU - Murat YILDIRIM**Noise Traders Kavramının Web of Science Veri Tabanı Aracılığıyla Bibliyometrik Analizi***Bibliometric Analysis of the Concept of Noise Traders through Web of Science Database*

Gönderim Tarihi: 29.01.2024; Kabul Tarihi: 25.03.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1427387

- Araştırma Makalesi -

1-18

Said CEYHAN - Burcu MAYDA**İnovasyon, Bilim, Teknoloji ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkisi: Finlandiya Örneğinde Türkiye ile Bir Karşılaştırma***The Relationship Between Innovation, Science, Technology And Economic Growth: A Comparison Between Finland and Turkey*

Gönderim Tarihi: 13.07.2023; Kabul Tarihi: 29.04.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1326714

- Araştırma Makalesi -

19-45

Mahmut ÇAKAN - M. Fatih BÜKÜN - Ufuk BARMANPEK -**Erdal IRMAK - Zeliha ÖZGÜN****Arıcıların Sorumluluk ve Yetkinlik Özellikleri ile Yaşam Doyumu, İşe Bağlılıkları ve İş Performansları Arasındaki İlişkisi***The Relationship Between Conscientiousness and Competence Characteristics of Beekeepers and Their Life Satisfaction, Work Commitment and Job Performance*

Gönderim Tarihi: 11.03.2024; Kabul Tarihi: 14.05.2024,

DOI: 10.47129/bartiniibf.1450970

- Araştırma Makalesi -

46-62

Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları

63-71

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,
BÜİİBFD, 2024, Cilt 15, Sayı 29

Bartın University Journal of Faculty of Economics and Administrative
Sciences, BUJFEAS, 2024, Volume 15, Issue 29

E-ISSN: 2148-2497

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bartiniibf>

Araştırma Makalesi, Gönderim Tarihi: 29.01.2024; Kabul Tarihi: 25.03.2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1427387

Noise Traders Kavramının Web of Science Veri Tabanı Araçlığıyla Bibliyometrik Analizi

Doktora Öğrencisi Muhsin USLU

Karabük Üniversitesi

muhsinuslu@karabuk.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-0912-5689

Prof. Dr. Murat YILDIRIM

Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi

muratyildirim@karabuk.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-8582-8365

Öz

Bu araştırmanın amacı, söylenti tacirleri kavramının ortaya çıkmasından sonra akademik açıdan nasıl evrim geçirdiğini ve özellikle finans ve ekonomi alanlarında nasıl bir yer edindiğini belirlemektir. Bu bağlamda, çalışmada Web of Science (WoS) veri tabanındaki SSCI, SCI-Expanded ve ESCI indekslerinde yer alan ve 2023 yılı sonuna kadar yayımlanmış 393 çalışma incelenerek bibliyometrik bir analiz yapılmıştır. Elde edilen veriler, R Studio yazılım programı ve Web of Science veri tabanı kullanılarak bibliyometrik ağlar, bağlantılar ve tablolar aracılığıyla görselleştirilerek çalışmanın bulgular bölümünde verilmiştir. Bu çalışma, sosyal bilimler alanında söylenti tacirleri kavramının incelendiği disiplinleri belirleyerek özellikle finans ve ekonomi alanlarındaki araştırmacılara rehberlik edebilecek önemli bulgular sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Söylenti Tacirleri, Bibliyometrik Analiz, Web of Science

JEL Sınıflandırması: G00, G02, G12, G14

Bibliometric Analysis of the Concept of Noise Traders through Web of Science Database

Abstract

The purpose of this study is to determine how the concept of rumor mongering has evolved academically after its emergence and how it has gained a place in the fields of finance and economics. In this context, a bibliometric analysis was conducted by examining 393 studies in the SSCI, SCI-Expanded and ESCI indexes in the Web of Science (WoS) database and published until the end of 2023. The data obtained were visualized through bibliometric networks, links and tables using R Studio software program and Web of Science database and presented in the findings section of the study. This study identifies the disciplines in which the concept of rumor mongers is examined within the field of social sciences, presenting significant findings that can guide researchers, particularly those in the fields of finance and economics.

Keywords: Noise Traders, Bibliometric Analysis, Web of Science

JEL Classification: G00, G02, G12, G14

Giriş

Geleneksel finans teorilerine göre, yatırımcılar rasyonel bir biçimde hareket etmektedir. Bu perspektife göre, bireyler yatırım kararları alırken son derece mantıklı davranmakta ve doğru seçimler yapmaktadırlar. On yıllar boyunca genel kabul gören geleneksel finans teorilerinin aksine, yatırımcıların piyasada sergiledikleri eksik ya da aşırı tepkiler ve anomaliler, bireylerin tümüyle rasyonel olduğu varsayımını sorgulanabilir hale getirmiştir (Akyol ve diğ., 2022, 305).

Finans piyasalarında işlem yapan yatırımcılar genellikle duygusal tepkilerle hareket ederek rasyonel davranıştan sapabilmektedirler. Kimi zaman bilgi yerine söylentilere göre işlem yapan yatırımcılar gözlemlenirken, bazen de yatırımcılar piyasa bilgilerine gereğinden az veya daha fazla tepki gösterebilmektedirler. Bu tür duygusal davranışlar, yatırımcı beklentilerine paralel olarak ortaya çıkabilmekte ve sistemli oluşan anomalilerle karşılaşıldığında finans piyasalarında bir risk unsuru haline dönüşebilmektedir. Geleneksel finans teorilerinin açıklamada yetersiz kaldığı ve psikolojik faktörlerin yatırım kararlarında önemli bir etken olduğunu ortaya koyan davranışsal finans alanında, üç temel teori ortaya çıkmıştır: zihinsel muhasebe teorisi, sürü davranışı teorisi ve yatırımcı duyarlılığı teorisi. Yatırımcıların bilgi yerine söylentilere göre işlem yapması, bilgiye az veya çok reaksiyon göstermesi yatırımcı duyarlılığı teorisinin temelini oluşturmuştur. Yatırımcıların geleceğe yönelik beklenti ve duyarlılıklarından kaynaklanan, kesin doğruluk taşımayan sinyallere “Noise” yani “Söylenti” denirken, bu söylentilere dayalı işlemleri gerçekleştiren kişilere de genellikle “Noise Traders” yani “Söylenti Tacirleri” adı verilmektedir (Canbaşı ve diğ., 2016, 219-222).

Menkul kıymetlere ilişkin yatırımcı taleplerindeki değişikliklerin bir kısmı rasyonel temellere dayanmaktadır. Bu rasyonel talep değişiklikleri, genellikle kamuya açıklanan bilgilere tepki olarak ortaya çıkar. Ancak, bazı yatırımcı taleplerindeki değişiklikler her zaman rasyonel nedenlere dayanmaz; bunun yerine, bazı durumlarda yatırımcıların beklentileri ve duyarlılıklarındaki değişikliklere bağlı olabilir. Bu değişiklikler, yatırımcıların yanlış sinyallere tepki vermesi şeklinde ortaya çıkabilir. Yanlış sinyaller genellikle "söylenti" olarak adlandırılır ve bu sinyallere dayalı işlem yapanlar da "söylenti tacirleri" olarak anılır. Söylenti tacirleri, geleceğe dair beklentileri ve duyarlılıkları etkisinde alım satım yapan yatırımcılardır (Shleifer ve diğ., 1990, 23).

Geleneksel finans teorilerine yöneltilen eleştirilerden biri de söylenti olgusudur. Etkin piyasa hipotezine göre, rasyonel ve rasyonel olmayan yatırımcıların işlem yaptığı bir piyasada, rasyonel yatırımcılar arbitraj süreci aracılığıyla yanlış fiyatlandırılmış varlıkları alıp satarak, tam rasyonel olmayan yatırımcıların varlık fiyatlarını etkilemesini engelleyecektir (Herschberg, 2012, 7). Söylenti tacirlerinin öngörülemez davranışları, menkul kıymet fiyatlarına ilişkin rasyonel arbitraj faaliyetlerini gerçekleştirmekten çekinmelerine neden olan bir risk oluşturmaktadır (De Long ve diğ., 1990, 705).

Temel bir riskin varlığı olmasa bile, fiyatlar temel değerlerinden önemli ölçüde sapabilir. Bu bağlamda, söylenti olgusu, piyasaların etkinliğini zedeler ve arbitraj faaliyetlerini etkisizleştirir. Yatırımcıların inançları ve beklentileri doğrultusunda hareket etmeleri, söylenti olgusunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu noktada, yatırımcı duyarlılığı kavramı öne çıkmaktadır. Geleneksel olarak klasik finans teorilerince efsane olarak kabul edilen bu kavram, 1990 öncesi dönemde araştırmacılar tarafından sınırlı ilgi görmüştür (Zhang, 2008, 1).

Bu çalışmada davranışsal finans ile ortaya çıkan kavramlardan biri olan Noise Traders (Söylenti Tacirleri) kavramının Web of Science aracılığıyla bibliyometrik analizi yapılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde söylenti tacirleri kavramına değinilmiş, ikinci bölümünde çalışmanın yöntemi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Web of Science veri tabanından elde edilen veriler R Studio Yazılım Programı ve MS Excel aracılığıyla oluşturulan ağ görselleri, tablo ve grafikler ile analiz edilerek sunulmuştur. Söylenti tacirleri kavramı ile ilgili literatürde sınırlı sayıda çalışma bulunmasına rağmen, sosyal bilimler alanında en kapsamlı bibliyografik veri tabanlarından biri olan Web of Science veri tabanında bugüne kadar bir inceleme ve bibliyometrik analiz çalışması bulunmamaktadır. Literatürde konu ile ilgili Gupta ve diğ. (2023) tarafından Scopus veri tabanı baz alınarak yapılan bir çalışma bulunmakta olup bu çalışma ile arasındaki farklılıklar sonuç bölümünde verilmiştir.

1. Noise Traders (Söylenti Tacirleri)

Black (1986), piyasalarda işlem yapan rasyonel yatırımcıların menkul kıymet fiyatlarındaki değişimin neden olduğu risk unsurlarını değerlendirmiş ve söylenti kavramını ilk defa ortaya koymuştur. Söylentinin, dünya ve dünyaya dair görüşlerimiz üzerinde derin etkilere sahip olduğunu belirten Black (1986), söylentinin genellikle az sayıda büyük olayın olabileceğinden daha güçlü bir nedensel faktör olduğunu ifade

etmiştir. Finansal piyasalarda alım-satımı mümkün kılan söylenti, piyasaların bir şekilde verimsiz olmasına sebep olurken, çoğu zaman verimsizliklerden faydalanmamızı engellemektedir. Söylenti, finansal ve ekonomik piyasaların pratik veya akademik teorilerinin test edilmesini zorlaştırarak bilgiyi olması gereken seviyeden uzaklaştıran bir etki oluşturur. Söylenti tacirleri, finansal piyasalara likidite sağlarken aynı zamanda piyasaların etkinliğini azaltır. Yatırımcılar bazen söylentiye bilgi olarak algılar ve buna göre hareket ederler (Black, 1986, 529).

Söylenti tacirleri kavramı, De Long ve diğ. (1990) tarafından yapılan çalışmayla geniş kabul gören bir teori haline gelmiştir. Bu teorinin temel kuralı, yatırımcıların duyarlılık yönünde hareket etmesi ve arbitrajın sınırlılığıdır. Yazarlar, yatırımcıları rasyonel ve söylenti temelli işlem yapan yatırımcılar olarak iki ayrı kategoriye ayırmışlardır (Akt. Saltan, 2022, 41-42).

Rasyonel yatırımcılar, bilgi temelli stratejilerle işlem yaparlarken; söylenti tacirleri, gelecekteki getiri beklentilerini duygusal tepkilere dayanarak şekillendirirler. Rasyonel yatırımcılar, portföylerinde bulunan menkul kıymetlerin ara dönemdeki varlık fiyatlarına odaklanırken, söylenti tacirlerinin duyarlılık eğilimleri öngörülemediği için bu durum ek risk unsuru oluşturur. Söylenti tacirleri, beklenen getirileri zaman zaman yüksek, bazen ise düşük şekilde tahmin etmektedir. Piyasada çok sayıda söylenti taciri işlem yaparsa, bu tür yatırımcıların sebep olduğu duyarlılık eğilimlerinden kaynaklanan riski azaltmak için, klasik finans teorilerindeki portföy çeşitlendirme stratejileri uygulanabilir. Eğer söylenti tacirlerinin duyarlılıkları, birçok menkul kıymeti etkiliyorsa ve bu duyarlılıklar genel olarak söylenti tacirleri arasında paylaşıyorsa, bu tür bir risk, geleneksel risk çeşitlendirme yöntemleriyle hafifletilemez. Bu durum, yatırımcı duyarlılığı kaynaklı riskin, fiyatlandırılması gereken bir risk kaynağı haline gelmesine neden olabilir (Canbaş ve diğ., 2016, 223).

Söylenti temelli işlemlerden etkilenen menkul kıymetler, temel değerine göre daha düşük iskontolu işlem gördüğü için, bu durumdan etkilenmeyen diğer varlıklara kıyasla göreceli olarak daha yüksek getiri sağlanması beklenmektedir. Söylenti temelli işlem yapan yatırımcılar, kendi bakış açılarına uygun bir portföy oluştururlar. Söylenti tacirlerinin işlemlerinin tersine, rasyonel arbitrajcılar, bu söylenti tacirlerinin akılcı olmayan bakış açılarını anlamaya çalışarak ters yönde işlem yaparlar. Yani, söylenti temelli işlem yapanlar, varlık fiyatlarını aşağı çektiğinde, arbitrajcılar düşen menkul kıymeti alır; aksi durumda ise satma eğilimi gösterirler. Bu zıt yatırım stratejileri, varlık fiyatlarını temel değerine çekmeye yönelik bir etki oluşturacaktır (De Long ve diğ., 1990, 705-706).

2. Yöntem

Bibliyometrik analizlerde nicel yöntemler kullanılmaktadır. Analiz edilen çalışmaların içerikleri veya nitelikleri hakkında analizde bir görüş sunulmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmalar konu ile ilgili güçlü olan çalışmaları, yazarları ortaya çıkarmakta ve analize tabi tutulan konu literatürünün bir haritasını çıkarmaktadır (Dunk ve diğ., 2009, 202).

Bu çalışmada, sosyal bilimler alanında uluslararası niteliğe sahip olan "Web of Science (WoS)" veri tabanı kullanılarak "Noise Trader*" anahtar kelimesi temel alınarak, bu kavram üzerine yapılan çalışmalar bibliyometrik analiz tekniği ile incelenmektedir. Bu yöntemle, ilgili konudaki uluslararası akademik literatüre bütünlük kazandırılarak kapsamlı bir perspektif sunulmuştur. Ayrıca, gelecekte gerçekleştirilecek söylenti tacirleri konulu araştırmalara rehberlik edecek nitelikte bir literatür özeti sunulmaktadır.

Araştırma kapsamında, konuyla ilgili mevcut çalışmaların gerçekleştirildiği döneme yönelik zaman kısıtı uygulanmamış olmasına rağmen, araştırma sadece Web of Science veri tabanı üzerinde sınırlanmıştır. Web of Science veri tabanında "Noise Trader*" anahtar kelimesiyle yapılan arama sonucunda, tüm zaman dilimlerini ve tüm alanları kapsayan 457 çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalar arasından, Social Sciences Citation Index (SSCI), Science Citation Index Expanded (SCI-Expanded) ve Emerging Sources Citation Index (ESCI) indekslerinde ve alan türü olarak Topic (başlık, özet, yazar anahtar kelimeleri) içerisinde yer alan 2023 yılı sonuna kadar yapılmış 393 çalışma analize tabi tutulmuştur.

Analize tabi tutulan çalışmalar, Web of Science programından elde edilen BibTeX formatında verilerin R Studio yazılım programı kullanılarak tablolaştırılmasını içermekte ve aynı program aracılığıyla bu veriler ağ ve yoğunluk görsellerine dönüştürülmektedir. Bu program ile dergiler, araştırmacılar veya yayınlar arasındaki ağlar; ortak atıf, bibliyometrik eşleşme veya ortak yazar ilişkileri temelinde görselleştirilebildiği gibi, araştırılan kaynak dokümanlar içinde kullanılan kelimelerin birlikte var olma veya ortak kullanıma durumları da göz önüne alınarak çeşitli parametreler ile bibliyometrik ağ görselleri oluşturulmaktadır (Zan, 2019, 509).

3. Bulgular

Bu bölümde, Web of Science veri tabanından elde edilen verilerle analiz edilen çalışmalara ilişkin bulgulara yer verilmiştir. R Studio yazılım programı kullanılarak yıllara göre çalışma sayıları, ülkelere göre çalışma sayıları, araştırma alanlarına göre yayın sayıları, en fazla çalışma yapan yazarlar ve en çok atıf alan yazarlar gibi veriler tablolaştırılmıştır. Ayrıca, bibliyometrik üçlü eşleştirme (yazar-ülke-anahtar kelime) ağ analizi, ortak yazarlık ağ analizi, anahtar kelime analizi ve yıllara göre atıf oranı gibi analizler de yine R Studio yazılım programı aracılığıyla ağ görselleri ile sunulmuştur.

3.1. Analize İlişkin Temel Bilgiler

Söylenti tacirleri kavramına ilişkin Web of Science veri tabanında SSCI, SCI Expanded ve ESCI indekslerde yapılan aramada kavramla ilgili yapılan bibliyometrik analiz çalışmasına ilişkin temel bilgiler aşağıda Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Kavram ile İlgili Yapılan Analize İlişkin Temel Bilgiler

Analiz Çalışmasına İlişkin Temel Bilgiler	Sonuçlar
Çalışmaların Yapıldığı Zaman Aralığı	1990-2023
Kaynak Sayısı (Dergiler, Kitaplar vb.)	185
Çalışma Sayısı / Çalışmaların Ortalama Atıf Oranı	393 / 40.39
Toplam Atıf Sayıları / H- İndeks	15872 / 54
Yazar Sayısı / Tek Yazarlı Çalışma Sayısı	743 / 100
Tüm Çalışma Sayısı / Makale Sayısı	393 / 386
SSCI / SCI Expanded / ESCI Çalışma Sayıları	301 / 78 / 64

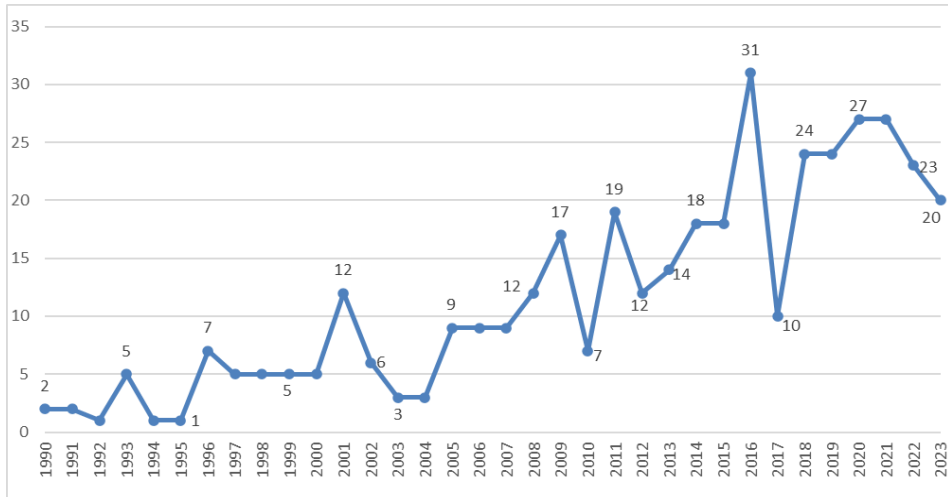
Kaynak: (WoS, 2023)

Tablo 1’de verilen bilgiler incelendiğinde kavram ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğunu makaleler oluşturmaktadır. 1990’da konu ile ilgili yapılan ilk çalışmadan itibaren 2023 yılı sonuna kadar toplam 185 kaynaktan 393 çalışmanın yer aldığı görülmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalara yapılan toplam atıf sayısının 15872 olduğu ve H-İndeksinin ise 54 olduğu görülmektedir.

3.2. Yıllara Göre Konuya İlişkin Çalışma Sayıları

Söylenti tacirleri kavramına ilişkin Web of Science veri tabanında belirlenen SSCI, SCI-Expanded ve ESCI indekslerde yer alan konu ile ilgili yıllara göre yapılan çalışma sayıları Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1: Yıllara Göre Konuya İlişkin Çalışma Sayıları

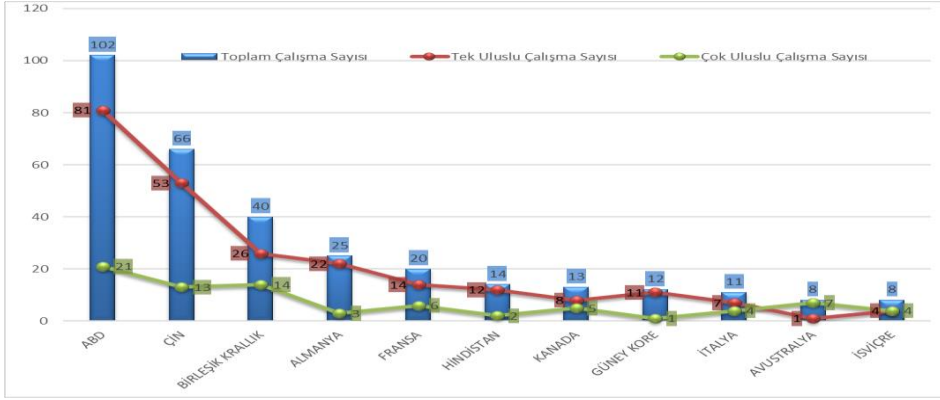
Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileriyle yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Şekil 1’de sunulan yıllara göre çalışma sayıları incelendiğinde, araştırmaya konu edilen indekslerde dikkat çeken ilk iki çalışmanın 1990 yılında yapıldığı ve özellikle 2004’ten yılından sonra konu ile ilgili yapılan çalışma sayısında genel olarak artış eğilimi olduğu görülmektedir. İlgili indekslerde konu ile ilgili en çok 31 çalışma ile 2016 yılında yapıldığı görülmektedir.

3.3. Ülkelere Göre Konuya İlişkin Çalışma Sayıları

Söylenti tacirleri kavramına ilişkin Web of Science veri tabanında SSCI, SCI-Expanded ve ESCI indekslerde yer alan çalışmaların ülkelere göre yapıma sayıları ve yine tek ulusal veya çok ulusal olarak ülkelere göre yapılan çalışma sayıları Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2: Ülkelere Göre Konuya İlişkin Çalışma Sayıları

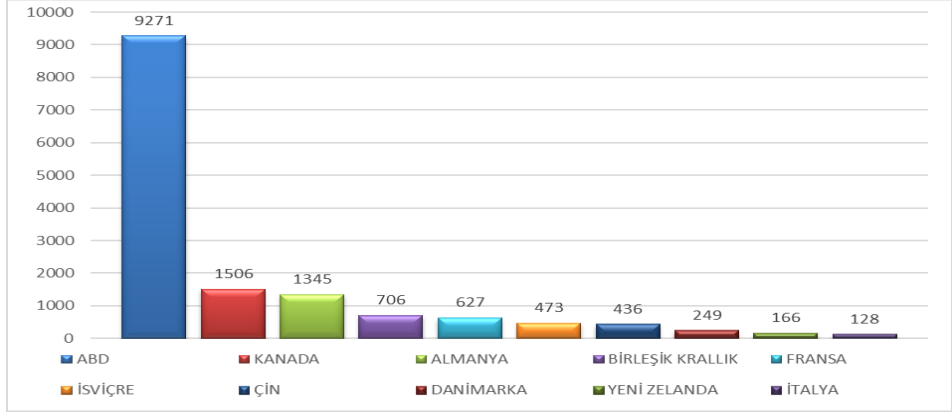

Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileriyle yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Şekil 2’de sunulan veriler incelendiğinde, en çok yayın yapılan ilk 5 ülke; Amerika (102), Çin (66), Birleşik Krallık (40), Almanya (25) ve Fransa (20) olup Türkiye ise 7 çalışmayla en çok çalışma yapan ülkeler arasında 16’ncı sırada yer almaktadır.

3.4. Ülkelere Göre Konuya İlişkin Alınan Atıf Sayıları

Ülkelere göre Web of Science veri tabanında belirlenen indekslerde söylenti tacirleri kavramı ile ilgili en çok atıf alan ülkeler sıralamasına göre ilk 10 ülke Şekil 3’te verilmiştir.

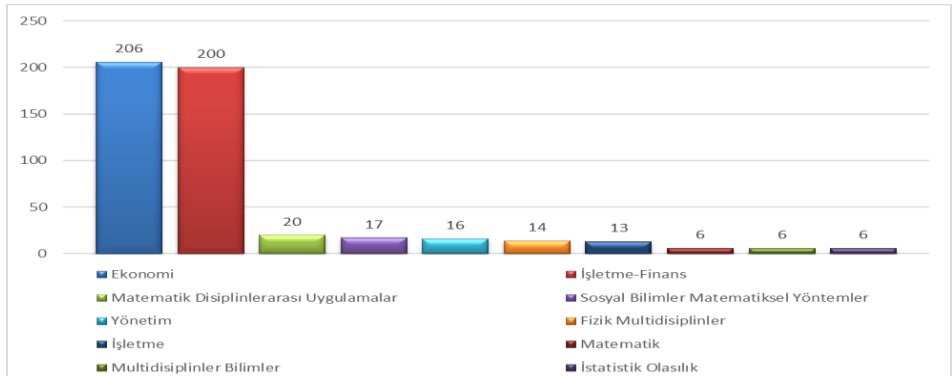
Şekil 3: Ülkelere Göre Konuya İlişkin Alınan Atıf Sayıları

Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileriyle yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Şekil 3’te verilen ülkelere göre atıf sayıları incelendiğinde konuyla ilgili en çok atıf alan ülkenin, çalışma sayılarına benzer şekilde diğer ülkelere göre büyük bir farkla ilk sırada 9271 atıfla ABD’nin yer aldığı görülmektedir. Türkiye bu sıralamada Malezya ile birlikte 49 atıfla 17 ve 18’inci sırayı paylaşmaktadır.

3.5. Araştırma Alanlarına Göre Çalışma Sayıları

Web of Science’da belirlenen indekslerde söylenti tacirleri ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların ağırlıklı olarak sosyal bilimlerde yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmaların bilim dallarına göre dağılımları Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4: Araştırma Alanlarına Göre Çalışma Sayıları

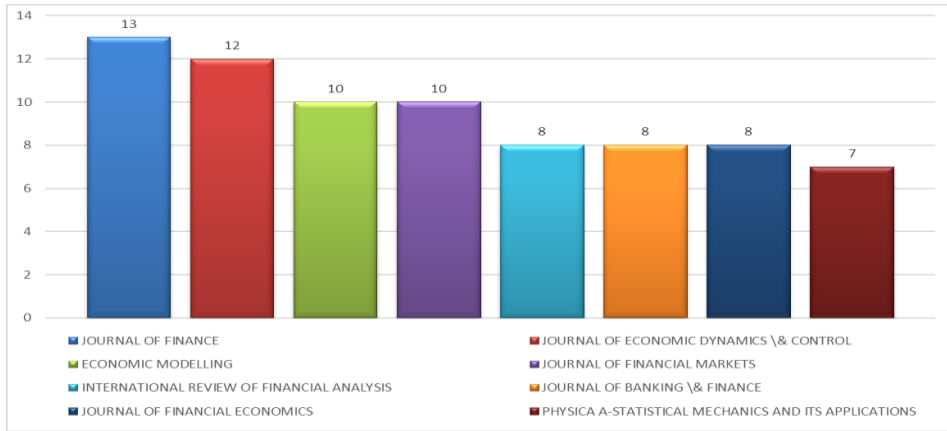
Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileriyle yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Şekil 4’te verilen konu ile ilgili çalışma alanlarının sırasıyla en çok; Ekonomi (206), İşletme-Finans (200), Matematik Disiplinlerarası Uygulamalar (20), Sosyal Bilimler Matematiksel Yöntemler (17), Yönetim (16), Fizik Multidisiplin (14), İşletme (13), Matematik (6), Multidisiplin Bilimler (6) ve İstatistik Olasılık (6) alanlarında yapıldığı görülmektedir.

3.6. Çalışmaların En Çok Yayınlandığı Dergiler

Konuyla ilgili olarak Web of Science veri tabanında belirlenen indekslerde yer alan çalışmaların en çok yayınlandığı ilk on dergi Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5: Çalışmaların En Çok Yayınlandığı Dergiler

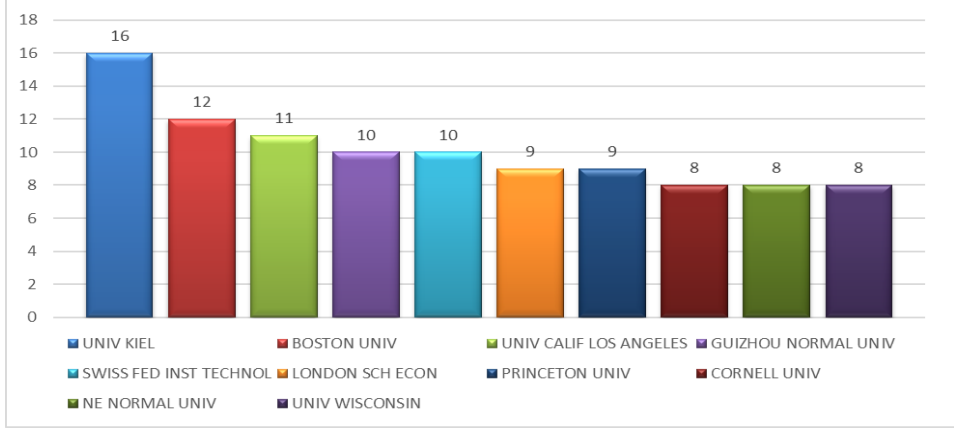

Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileriyle yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Şekil 5’te sunulan konuya ilişkin çalışmaların en çok yayınlandığı dergiler incelendiğinde “Journal of Finance” (13), “Journal of Economic&Control” (12) çalışmayla ilk iki sırada yer aldığı görülmektedir.

3.7. En Çok Çalışma Yapan Üniversiteler

Söylenti tacirleri kavramına ilişkin Web of Science veri tabanında SSCI, SCI Expanded ve ESCI indekslerde yapılan çalışmalardan en çok çalışmanın yapıldığı ilk on üniversite bilgileri Şekil 6’da verilmiştir.

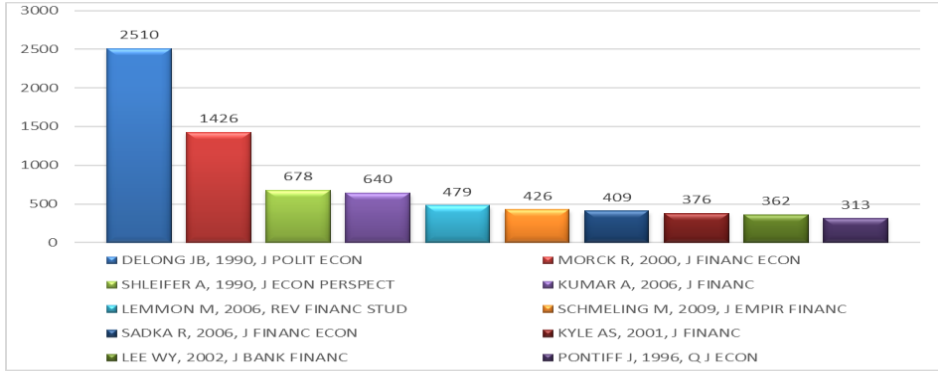
Şekil 6: En Çok Çalışma Yapan Yazarların Bulunduğu Üniversiteler

Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileri yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Şekil 6’da verilen konu ile ilgili en çok çalışma yapan yazarların bulunduğu üniversiteler incelendiğinde Almanya’da bulunan Kiel Üniversitesi’nde yazarların 16 çalışmayla diğer üniversitelere göre daha fazla çalışma yaparak ilk sırada yer aldıkları görülmektedir.

3.8. En Çok Atıf Alan Çalışmalar

Web of Science (WoS) veri tabanında belirlenen indekslerde yer alan çalışmalar incelendiğinde, analize tabi tutulan 393 çalışmaya yönelik oluşturulan “Citation Report”’a göre; toplam atıf sayısının 15.872’dir. Bu çalışmalar içerisinde yazarların kendi çalışmalarına yaptıkları atıflar hariç tutulduğunda alıntı yapılan makale sayısının 15.118 olduğu görülmektedir. Buna göre çalışma başına ortalama 40,39 atıf düşmektedir. H-İndex değeri ise 54 olarak tespit edilmiştir (WoS, 2023). Ayrıca konuya ilişkin yapılmış çalışmalar arasında en çok atıf almış ilk on çalışma Şekil 7’de sırasıyla verilmiştir.

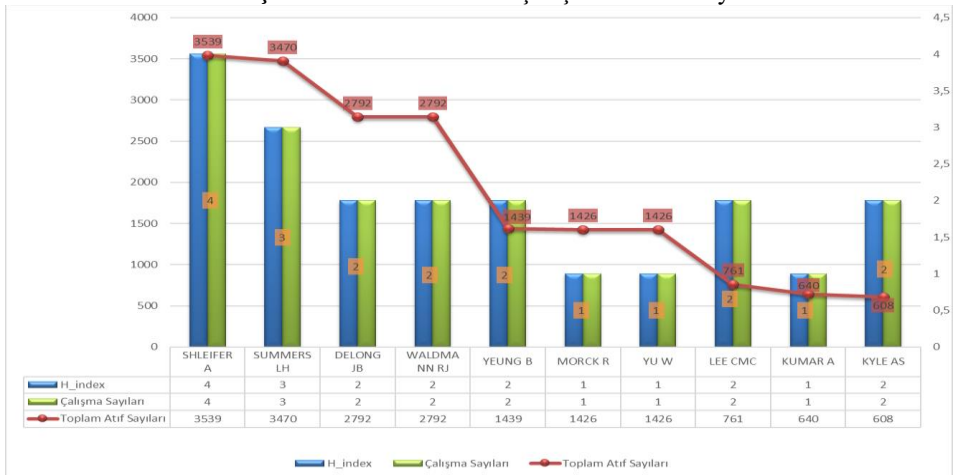
Şekil 7: En Çok Atıf Alan Çalışmalar

Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileri yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Şekil 7’de verilen çalışmalara göre atıf sayıları incelendiğinde en çok atıf alan çalışmalar; 2510 atıf ile De Long ve diğ. (1990) ilk sırada yer alırken 1426 atıf ile Morck ve diğ. (2000) ikinci sırada, 678 atıf ile Shleifer ve diğ. (1990) üçüncü sırada yer almaktadır.

3.9. Yazarlara Göre Çalışma Sayıları ve Atıf Sayıları

Web of Science veri tabanında seçilen indekslerde söylenti tacirleri kavramı ile ilgili en çok çalışma yapan yazarlar ve bu yazarların yaptıkları çalışma sayıları Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8: Yazarlara Göre Çalışma ve Atıf Sayıları

Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileri yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Konu ile ilgili Şekil 8’de verilen bilgilere ilişkin veriler incelendiğinde en çok atf alan ilk iki yazarın, 3539 atfı ile Shleifer ve 3470 atfı ile Summers olduğu görülmektedir.

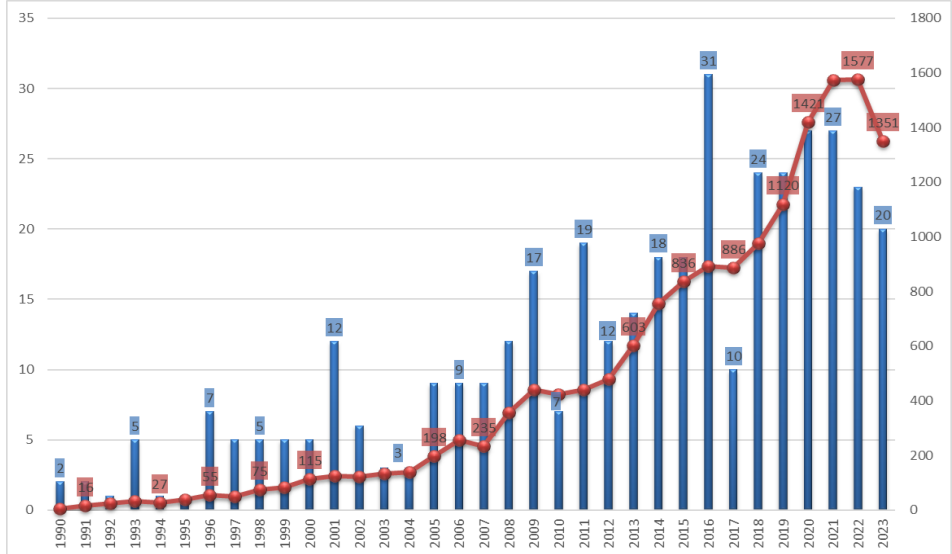
3.10. Analizler ve Ağ Görselleri

Web of Science veri tabanında ilgili alanda yapılan çalışmalarda yapılan atf sayıları, zaman içinde yayınlanan çalışmalar, anahtar kelime analizi, üçlü (yazar-ülke-anahtar kelime) eş oluşum ağı analizi, ortak yazarlık analizi vb. analizlere ilişkin ağ görselleri R Studio yazılım programı aracılığıyla görselleştirilerek bu bölümde sunulmuştur.

3.10.1. Yıllara Göre Çalışma Sayıları ve Atf Sayıları

Bu bölümde yıl bazlı atf sayıları ve yıl bazlı çalışma sayıları zamana göre dağılımları Şekil 9’da verilmiştir.

Şekil 9: Yıllara Göre Çalışma Sayıları ve Atf Sayıları

Kaynak: R Studio Yazılım Programı aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verileri yazarlar tarafından MS Excelde grafik oluşturulmuştur.

Şekil 9’da verilen grafik incelendiğinde, konu ile ilgili ilk çalışmanın yapıldığı 1990’dan itibaren hem çalışma sayısının hem de atf sayılarının genel olarak arttığı görülmektedir. Konuya ilişkin en çok çalışma (31) çalışma ile 2016 yılında yapıldığı ve bu çalışma sayısına en yakın sayıda 2020 ve 2021 yıllarında (27) çalışma yapıldığı görülmektedir. Konuya ilişkin yapılan çalışmalardaki yıllara göre atf sayıları incelendiğinde ise (1577) atfı ile en çok atf sayısının olduğu yıl 2021 ve 2022 olduğu görülmektedir.

3.10.2. Ortak Yazarlık Ağ Analizi

Günümüzde iki veya daha fazla yazarlı birçok çalışma yapılmaktadır. Birlikte yapılan çalışmalarda çok sayıda atıf alan yazarlar veya kaynaklar arasında güçlü ilişki olduğu düşünülür (Gülmez ve diğ., 2021, 6). Bibliyometrik çalışmalarda ortak yazarlık analizi ağ görseli sıklıkla kullanılmaktadır. Şekil 10'da ortak yazar analizine ilişkin ağ görseli verilmiştir.

Şekil 10: Ortak Yazarlık Ağ Analizi

Kaynak: R Studio aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verilerinden alınmıştır.

Şekil 10'da sunulan Web of Science veri tabanında SSCI, SCI Expanded ve ESCI indekslerinde söylenti tacirleri kavramına ilişkin yapılan çalışmalarda ortak yazarlık ağ analizi incelendiğinde konu ilgili yazarlar arasında ortak yazarlık ağının oldukça zayıf olduğu görülmektedir.

3.10.3. Anahtar Kelime Analizi ve Anahtar Kelime Eş Oluşum Ağı

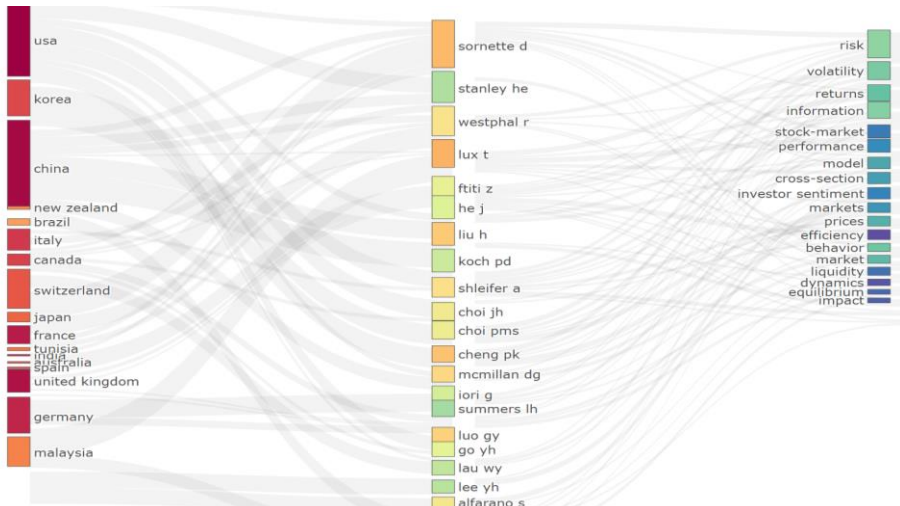
Söylenti tacirleri kavramına ilişkin Web of Science veri tabanında SSCI, SCI Expanded ve ESCI indekslerde yapılan çalışmaların R Studio yazılım programı aracılığıyla elde edilen anahtar kelime ağ analizi ve anahtar kelime eş oluşum ağ analiz görselleri aşağıda sırasıyla Şekil 11 ve Şekil 12 'de sunulmuştur.

Şekil 12’de verilen anahtar kelime eş oluşturma ağı incelendiğinde söylenti tacirleri ile ilgili Web of Science veri tabanında belirlenen indekslerde yapılan çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin en çok “noise traders” ve “investor sentiment” kavramlarıyla birlikte anahtar kelime grubunu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte çalışmalarda kullanılan diğer anahtar kelimelerin de en çok hangi anahtar kelimelerle birlikte kullanıldığı sunulan ağda görülmektedir.

3.10.4. Üçlü Eşleşme (Yazar-Ülke-Anahtar Kelime) Ağ Analizi

Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda kullanılan Üçlü Eşleşme (Yazar-Ülke-Anahtar Kelime) Ağ Analizi Şekil 13’te sunulmuştur.

Şekil 13: Üçlü Eşleşme (Yazar-Ülke-Anahtar Kelime) Ağ Analizi

Kaynak: R Studio aracılığıyla elde edilen “Biblioshiny Report” verilerinden alınmıştır.

Şekil 13’te söylenti tacirleri kavramı ile ilgili belirlenen veri tabanı ve indekslerde yapılan çalışmalarda yazarlar, ülkeler ve anahtar kelimelerden oluşan üçlü eş oluşturma ağı analizi incelendiğinde kavramla ilgili literatürdeki çalışmaların karmaşıklığı ortaya konulmakla birlikte konuyla ilgili öne çıkan ülke, yazar ve anahtar kelime trendleri görülmektedir. Yazarlar, ülkeler ve anahtar kelimeler arasındaki dinamik ilişkilerin anlaşılması, araştırma stratejilerini şekillendirmek için önemli bir perspektif sunmaktadır.

Sonuç

İnsan psikolojisinin finans piyasalarındaki etkisini incelemeye yönelik ilk olarak Kahneman ve Tversky (1979) tarafından ortaya atılan beklenti teorisiyle birlikte birçok çalışma ortaya çıkmıştır. Bu teorilerden biri de yatırımcı duyarlılığı teorisidir. Bu teoriye göre finansal piyasalardaki tüm yatırımcılar rasyonel hareket eden yatırımcılar olmadığından, bu yatırımcıların bazen bilgi yerine söylentilere göre işlem yapmakta,

bazen de piyasada elde edilen bilgilere gereğinden az veya daha fazla reaksiyon gösterebilmektedirler. Bu duygusal davranışlar sistematik bir hale geldiğinde finans piyasalarında ekstra bir risk oluşabilmekte ve bu risk yatırımcı duyarlılığı ile ifade edilmektedir. Yatırımcıların geleceğe ilişkin beklentileri, duyarlılıklarından dolayı ortaya çıkan doğruluğu kesin olmayan sinyallere söylenti ve bu sinyallere dayalı işlem yapanlar “Noise Traders (Söylenti Tacirleri)” olarak adlandırılmıştır.

Yapılan bu çalışmada 1990’lardan itibaren akademik çalışmalarda sıkça kullanılan bir kavram haline gelen ve yatırımcı beklentisinin duyarlılığını ifade eden söylenti tacirleri kavramı bibliyometrik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Literatürde kavram ile ilgili olarak Gupta ve diğ. (2023) tarafından Scopus veri tabanı baz alınarak yapılan bir çalışma tespit edilmiş olup bu çalışma ile arasındaki en belirgin farklar şu şekilde sıralanmıştır. İlk olarak yukarıda da belirtildiği üzere bu çalışma sosyal bilimlerde en kapsamlı bibliyografik veri tabanlarından biri olan Web of Science veri tabanı kullanılarak yapılmıştır. İkinci olarak, Gupta ve diğ. (2023) tarafından Scopus veri tabanındaki sadece araştırma makaleleri baz alınmış olup bu çalışmada Web of Science veri tabanı kullanılmış ve kapsam açısından da araştırma makalelerinin yanı sıra derleme makalesi, konferans bildirisi vb. çalışmalar da yapılan bu çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada söylenti tacirleri ile ilgili kavramsal bir çerçeve çizilerek Web of Science veri tabanında bulunan ve sosyal bilimler alanında en saygın indekslerden kabul edilen SSCI, SCI-Expanded ve ESCI indekslerinde bulunan çalışmalar baz alınarak literatüre farklı bir perspektif sunması amaçlanmıştır. Çalışmada söylenti tacirleri kavramıyla ilgili Web of Science veri tabanında SSCI, SCI-Expanded ve ESCI indekslerinde “Noise Trader*” anahtar kelimesiyle yapılan aramada kavram ile ilgili 2023 yılı sonuna kadar yapılmış 393 çalışmanın bulunduğu ve konuyla ilgili ilk çalışmanın 1990 yılında gerçekleştirilmiş olduğu, yapılan çalışmaların 2000’li yıllardan sonra arttığı gözlemlenmektedir. 2000’li yıllardan sonraki çalışmaların toplam çalışma sayısına oranı %91,26 olarak hesaplanmıştır. Söylenti tacirleri ile ilgili yapılan bu çalışmalar genellikle sosyal bilimlerde, özellikle ekonomi ve işletme finans alanlarında gerçekleştirilmiştir. Amerika, konuyla ilgili çalışma yapan ülkeler arasında tüm çalışmaların %25,71’i ile en yüksek çalışma oranına sahip ülke konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle, Amerika’nın en fazla çalışma yapan yazarlara ve atıf oranına da sahip olduğu gözlemlenmektedir. Kavram ile ilgili çalışmalarda özellikle yazarlar arasındaki sınırlı ortaklıklar, akademik iş birliğinin düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca söylenti tacirleri kavramının Türkiye’de akademik çalışmalarda henüz yeterince batılı ülkelere göre yer edinmediği görülmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, konuyla ilgili akademik farkındalığı artırmak ve konunun multidisipliner yapısını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, uluslararası literatüre bütünsel bir bakış açısı sağlamak amacıyla konuyla ilgili yapılan çalışmaların bibliyometrik bir analizi gerçekleştirilmektedir. Çalışma, akademik araştırmacılara literatürdeki sınırlı kaynaklar hakkında bir taslak sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bibliyometrik eşleştirme analizi, ortak atıf ve ortak yazarlık analizi ile anahtar kelime analizi ağ görselleri gibi yöntemlerle sunulan veriler, analiz sonuçlarının daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır. Araştırmanın elde ettiği veriler ve bulgular, konuyla ilgili

araştırma yapacak olan akademisyenlere görsel ve sayısal olarak bütünsel bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, konu sadece ekonomi ve finans alanında değil, aynı zamanda istatistik ve matematik gibi disiplinlerle de ilgili olduğu için çeşitli çalışmaların multidisipliner bir yaklaşımla yapılmasına uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın kısıtlılığı, analizlerin yalnızca Web of Science (WoS) veri tabanında SSCI, SCI Expanded ve ESCI indekslerinde yer alan çalışmaları kapsamış olmasıdır. Gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalarda, diğer veri tabanlarından da elde edilecek daha geniş kapsamlı verilerin kıyaslanarak kullanılması, söylenti tacirleri kavramı üzerine yapılan araştırmalara daha geniş bir perspektif sunacaktır.

Etik Beyanı: Çalışma için etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmada her iki yazarın katkısı eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makalenin yazar/yazarlarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Akyol, H. ve Batu Ağırkaya, M. (2022). Yatırımcı duyarlılığı ve sistemik risk ilişkisinin incelenmesi: Türk bankacılık sektörü örneği. *Trends in Business and Economics*, 36(4), s. 304-314. <https://doi.org/10.5152/TBE.2022.873001>
- Black, F. (1986). Noise. *The Journal of Finance*, 41(3), s. 528-543. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1986.tb04513.x> adresinden alındı
- Canbaş, S. ve Kandır, S. (2016). Yatırımcı Duyarlılığının İMKB Sektör Getirileri Üzerindeki Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), s. 219-248. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/211191> adresinden alındı
- Çizmeçioğlu, S. ve Akman, A. Z. (2021). Blok zincir ve kripto para konularının bibliyometrik bir analizi: 2015-2020 dönemi. *Business, Economics and Management Research Journal*, 4(1), s. 1-16. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bemarej/issue/62931/931012> adresinden alındı
- De Long, J. B., Shleifer, A., Summers, L. ve Waldmann, R. (1990). Noise Trader Risk in Financial Markets. *Journal of Political Economy*, 98(4), s. 703-738. <https://doi.org/10.1086/261703> adresinden alındı
- Dunk, A. ve Arbon, P. (2009). Is it time for a new descriptor pressure injury: A bibliometric analysis. *Wound Practice and Research*, 17(4), s. 201-207.
- Gupta, S., Walia, N., Singh, S. & Gupta, S. (2023). A systematic literature review and bibliometric analysis of noise trading. *Qualitative Research in Financial Markets*, 15 (1), s. 190-215. <https://doi.org/10.1108/QRFM-09-2021-0154>

- Gülmez, D., Kozan, İ. ve Gümüş, S. (2021). Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Türkiye Kaynaklı Eğitim Araştırmalarının Genel Görünümü: Bibliyometrik Analiz. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 46(206), s. 213-239. <https://doi.org/10.15390/EB.2020.9317>
- Gürbüz, G. ve Sönmez, S. (2022). İhracat kredi sigortalarının bibliyometrik analizi: Web of Science veri tabanında bir inceleme. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, s. 95-121. <https://doi.org/10.54557/karataysad.1095792> adresinden alındı
- Herschberg, M. (2012). Limits to arbitrage: An introduction to behavioral finance and a literature review. *Palermo Business Review*, s. 7-21. <https://www.semanticscholar.org/paper/Limits-to-Arbitrage%3A-An-introduction-to-Behavioral-Herschberg/8b2a08de0f36fc1ae333ad31275115b565d21c6d> adresinden alındı
- Saltan, O. (2022). Yatırımcı Duyarlılığı ile Altın, Dolar ve Yatırım Fonu Fiyatları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Kurumsal Akademik Arşiv. <https://hdl.handle.net/20.500.11782/3573> adresinden alındı
- Shleifer, A. ve Summers, L. (1990). The Noise Trader Approach to Finance. *Journal of Economic Perspectives*, 4(2), s. 19-33. <https://doi.org/10.1257/jep.4.2.19>
- WoS. (2023, Aralık 28). *Web of Science*. Citation Report: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/citation-report/ac830d9f-5ddf-489a-8b5f-f7c7a2a1e1d9-c0b55134> adresinden alındı
- Zan, B. (2019). Doğrudan Atf, Ortak Atf Ve Bibliyografik Eşleşme Yaklaşımlarına Dayalı Olarak Araştırma Alanlarının Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), s. 501-516. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/51614/553033> adresinden alındı
- Zhang, C. (2008). Defining, modeling, and measuring investor sentiment. *Department of Economics Thesis*. University of California. <https://www.semanticscholar.org/paper/Defining-%2C-Modeling-%2C-and-Measuring-Investor-Zhang/396c4789ecd756b9502cf0dfa4b05c6a6424c137> adresinden alındı

Araştırma Makalesi, Gönderim Tarihi: 13.07.2023; Kabul Tarihi: 29.04.2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1326714

İnovasyon, Bilim, Teknoloji ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Finlandiya Örneğinde Türkiye ile Bir Karşılaştırma¹

Doç. Dr. Said CEYHAN

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
sceyhan@bartin.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-03108207

Uzman Burcu MAYDA

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Mezunu
burcu_myd@hotmail.com.tr, Orcid ID: 0009-0008-3855-7345

Öz

Bilgi, teknoloji ve inovasyon üçlüsü, günümüzün iktisadi büyüme kaynakları olarak anahtar rol alma durumuna gelmişlerdir. Bu çalışmada Finlandiya ile Türkiye'nin inovasyon yapıları ele alınarak ekonomik büyüme ile inovasyon arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması ve ülkemizdeki genel durumun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada iki ülke için 1984-2016 yılları arasındaki araştırmacı sayısı, patent başvuruları, yatırımların artış oranı ve ekonomik büyüme oranları ele alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda patent başvuruları ve personel sayısındaki artışla büyüme arasında Finlandiya için pozitif ilişki bulunurken; Türkiye için bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan Granger Nedensellik Testi ile araştırmacı personel sayısındaki artışın patent sayısındaki artışa neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Büyüme oranlarının bağımlı değişken olarak ele alındığı ARDL regresyon analizine göre, Türkiye'de yatırımların artması ekonomik büyüme ile sonuçlanırken; patent başvurularındaki artış ve personel sayısındaki artışın ekonomik büyüme üzerinde etkili olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin 2000 yılından 2022 yılına kadar Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payını OECD ülkeleri ortalama artışının 8 kat üzerinde artırması ülkemizin bu konuda büyük bir gayret ve faaliyet içine girdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Teknoloji, Ekonomik Büyüme, Türkiye, Finlandiya, İnovasyon

JEL Sınıflandırması: F01, E02, O31

¹ Bu çalışma, Burcu Mayda tarafından Doç. Dr. Said Ceyhan danışmanlığında tamamlanan "İnovasyon, Bilim, Teknoloji ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Finlandiya Örneğinde Türkiye ile Bir Karşılaştırma" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

The Relationship Between Innovation, Science, Technology and Economic Growth: A Comparison Between Finland and Turkey

Abstract

The trio of knowledge, technology and innovation have become key sources of economic growth today. In this study, it is aimed to reveal the relationship between economic growth and innovation by analyzing the innovation structures of Finland and Turkey and to evaluate the general situation in our country. In the study, the number of researchers, patent applications, the rate of increase in investments and economic growth rates between 1984-2016 for the two countries were analyzed. As a result of the analyses, while a positive relationship was found between the increase in patent applications and the number of personnel and growth for Finland, no relationship was found for Turkey. With the Granger Causality Test, it is concluded that the increase in the number of research personnel causes the increase in the number of patents. According to the ARDL regression analysis where growth rates are taken as the dependent variable, while the increase in investments in Turkey results in economic growth, the increase in patent applications and the increase in the number of personnel are not effective on economic growth. The fact that Turkey has increased the share of R&D expenditures in GDP 8 times higher than the average increase of OECD countries from 2000 to 2022 shows that Turkey has made a great effort and activity in this regard.

Keywords: Science, Technology, Economic Growth, Turkey, Finland, Innovation

JEL Classification: F01, E02, 031

Giriş

“Tarihin hiçbir döneminde inovasyon, bu kadar kısa sürede bu kadar çok kişiye bu kadar çok şey vadetmemiştir.” diyen Bill Gates, inovasyonun günümüzdeki rolünü özetlemiştir. Teknolojik ilerlemeye paralel olarak dünyanın diğer ucundaki insana ulaşabilme imkanının olması, ulaşımın hiçbir dönemde olmadığı kadar kolaylaşması dünyanın “küçük bir köy” olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu da ülkelerin rekabet ortamında işlerini zorlaştırmıştır. Artık hep daha yeni şeyler ortaya koymak zorunda olan firmalar ve ülkeler aynı zamanda bu yenilikleri ticarileştirmek zorundadırlar. Böylece inovasyon yapılarak küresel rekabet ortamında toplumsal refahın artırılması ve ekonomik büyümenin sağlanması daha hızlı gerçekleşecektir. “Yenilik, ekonomik refah içinde merkezi bir konudur” diyen ünlü rekabetçi strateji uzmanı Michael Porter yeniliğin ekonomik refahı gerçekleştirmedeki önemli rolünü ifade etmiştir.

Bu çalışmada ele alınan ülkelerden Finlandiya, inovasyon kavramını ülkedeki bütün kurumlarıyla içselleştirmiş; özellikle eğitim alanında uyguladığı inovasyon sayesinde coğrafi olarak eksik kalan yanını hissetmeden dünya ülkeleri arasında ekonomik refah yarışında önemli sıralara adını yazdırmıştır. İnovasyon kavramını biraz daha geç içselleştiren Türkiye ise Finlandiya kadar gelişmiş bir inovasyon ağına sahip

olmasa da özellikle 2000'li yıllardan itibaren bu konu üzerinde daha önemle durmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı günümüzde hayati değeri olan inovasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmada veri seti olarak 1984-2016 yılları arasındaki Ar-Ge faaliyetlerinde çalışan insan sayısı (tam zamanlı), patent başvuruları, yatırımların artış oranı ve ekonomik büyüme oranları kullanılmıştır. Yöntem olarak Granger Nedensellik Testi ile iki ülke için patent başvuruları ve personel sayısı arasındaki ilişkiye bakılmış; devamında büyüme oranlarının bağımlı değişken olarak alındığı regresyon analizleri yapılmıştır.

1. İnovasyon Kavramı

En basit ifadeyle “yenileşme” anlamına gelen inovasyon, içinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji toplumunda değişen taleplere uygun şekilde cevap verebilmenin temel yolunu oluşturmaktadır. Küreselleşmenin kaçınılmaz sonucu olan rekabette avantaj yakalamak isteyen firmalar birtakım enstrümanlara ihtiyaç duymaktadır. Bu enstrümanların hiç kuşkusuz en etkili inovasyondur. İşletmeler süreklilik esasına göre hareket eden yapılardır. Süreklilik sağlamak her geçen gün işletmeler için daha da zor hale gelmektedir. Bu durumunda işletmeler ayakta kalarak, kendilerine mavi okyanus stratejileri kazandıracak ilave güçlerin peşinden koşmaktadırlar (Aslan, 2018:122)

Bugün dünyada gerçekleşen küresel ilişkiler firmaları devletleri ve ekonomik birlikleri inovasyon yapmaya zorlamaktadır. Geçmişte her sektörde belli başlı firmalar bulunmakta bunlar da büyük ölçüde rekabet baskısı altında olmadıklarından çok yüksek birim ve toplam kar marjları çalışmaktaydılar. Dolayısıyla iflas etme ihtimalleri çok düşük olduğundan sürdürülebilir üretimlerine devam edebilmekteydiler. Oysa bugün küreselleşen dünyada gerek firmalar, gerek ülkeler ve gerekse ekonomik birlikler kıran kırana bir rekabet ortamında çalışmak zorunda kalmışlardır. Geçmişteki yüksek kar marjları yerine oldukça düşük kar ile çalışmak zorundadırlar. Dolayısıyla bugün küreselleşen dünyada aynı mal ve hizmeti artık dünyanın her kıtasında, her ülkesinde neredeyse her firmada üretim imkanı olduğundan her kes üretimini etkin ekonomik ve verimli yapmak zorunda olduğu gibi rekabetin risk etkisini azaltmak için de yenilik yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Tablo 1: İnovasyon Tanımları

Yazar	Tanım
Joseph Schumpeter (1930)	-Yeni bir ürün ortaya koyma veya var olan üründe değişiklikler yapma, -Yeni pazarlar keşfetme, -Yeni hammadde kaynaklarına ulaşma ve organizasyonlardaki diğer değişiklikler
Howard ve Sheth (1969)	-Organizasyonun yeni olup olmadığına bakılmaksızın alıcıya herhangi yeni bir ürün sunma
Mohr (1969)	-Firmanın kendine özel değişikliklere sahip olması

Kenneth Simmonds (1986)	-Yeni ürünler, yeni düşünceler; var olan ürünlerin yeni kullanım alanları, var olan ürünler için yeni pazarlar veya yeni pazarlama metodları
Damanpour (1991)	-Firmalar tarafından yeni düşüncelerin geliştirilmesi ve benimsenmesi
Evans (1991)	-Farklı bakış açıları ile yeni düşünceler ortaya koymak ve var olan kavramlardan yeni kombinasyonlar elde etme yeteneği
Rogers (1998)	-Yeni bilginin ortaya çıkarılması ya da var olan bilginin yayılımı

Kaynak: Popa ve diğ., 2010:151-152.

1.1. İnovasyonun Benzer Kavramlarla İlişkisi

İcat(buluş); İcat, Arapça ‘cedid’ sıfatından türemiş olup, yeni bir şey, yenilik, buluş anlamında kullanılan bir terimdir (Polattaş, 2009:2). Bu tanım inovasyonun sadece buluş aşamasına karşılık gelmektedir. Ancak her buluş inovasyon olmayabilir. İnovasyon, buluşların sonuçlarından yararlanarak yapılabildiği gibi buluş olmadan da gerçekleştirilebilir.

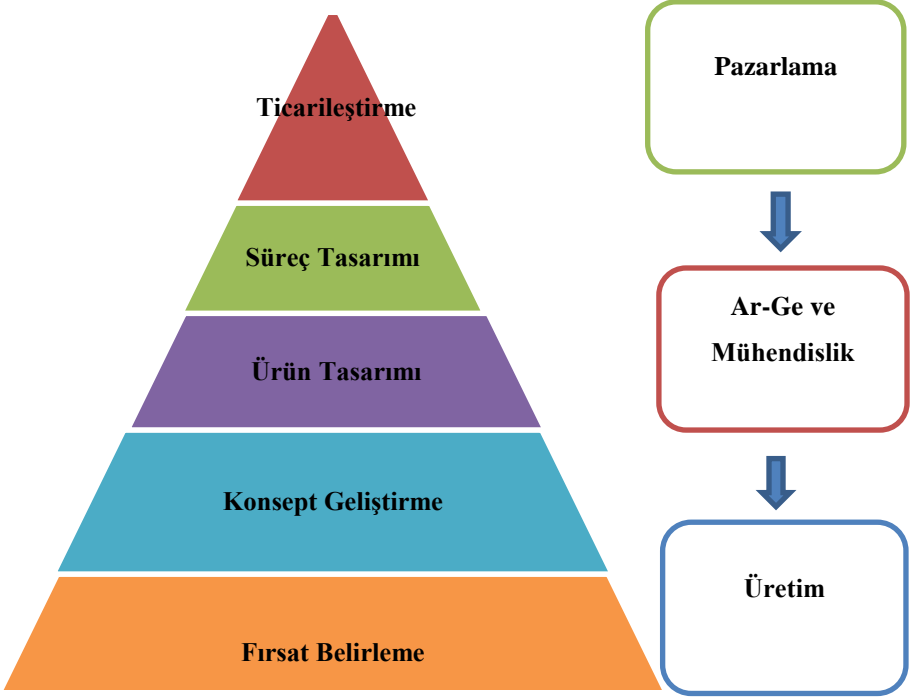
Yaratıcılık; Yaratıcılık, yeni fikirleri oluşturma süreciyle ilgili iken, inovasyonda bu yeni fikirlerin ticarileştirilmesi söz konusu olmaktadır (Duran ve Saraçoğlu,2009:60). Diğer taraftan yaratıcılık, problemler ve fırsatlara yeni bakış açıları getirebilme ve yeni fikirler geliştirebilme becerisi olarak tanımlanırken Prof. Dr. Theodore Levitt’e göre; “yaratıcılık yeni şeyler düşünmek” tir (Erat,2020:9,65).

Rekabet; Küreselleşmeyle yoğun rekabet baskısı altında olan günümüz işletmeleri dünya pazarlarına uyum için sürekli yenilik yapmak ve gelişmeleri izlemek zorundadırlar (Tanyeri ve AYTEKİN, 2005:268). Zira, maliyet ve kalite rekabeti büyük ölçüde ömrünü tamamlamıştır.

1.2. İnovasyon Süreci

İnovasyon süreci terim olarak, inovasyon stratejisinin -girdi ve çıktı süreçleri dahil- temel özelliklerine atıfta bulunmak için kullanılır. İnovasyon süreci yeni ürün, yeni süreç ve işletme gelenekleri gibi üretim boyunca gelişime katkıda bulunan iç ve dış birçok unsurdan oluşmaktadır (Gellatly ve Peters, 2004:1). İnovasyon sürecinin aşamaları Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1: İnovasyon süreci

Kaynak: Schilling ve Hill (1998) ve İmai (1994)'den uyarlanmıştır. (Aktaran) Güleş ve Bülbül, 2004:121

Fırsat Belirleme; Bu aşamada işletmelerin inovasyon fırsatlarını sürekli olarak belirlemesi ve değerlendirmesi gerekir. Sonuç olarak işletme bu aşamada organizasyon tarafından hangi fikirlerin takip edileceğine dair karar vermek durumundadır (Kılınç, 2011:22).

Fikir Geliştirme; İnovasyon sürecinin bu aşamasında mevcut inovasyon kaynaklarının en verimli şekilde kullanılabilmesi için hangi alanlara odaklanmak gerektiğine karar verilir. Bu kararı etkileyen faktörlerin başında müşterilerin ihtiyaçları ve istekleri gelir.

Uygulama; İnovasyon sürecinde, inovasyon fırsatları belirlenip hangi yönde kullanılacağına dair karar verildikten sonra bu fikirlerin hayata geçirilmesi uygulama aşamasında gerçekleşmektedir. Bu aşamada karar verilen yenilik fikirleri bir ürüne dönüştürülmek üzere Ar-Ge sürecine aktarılmaktadır (Güleş ve Bülbül, 2004:185-186).

Ticarileştirme; İnovasyon sürecinde son adım olan ticarileştirme aşamasında bir önceki aşamada pazara sunulmuş test edilen ve başarılı olan mal veya hizmetler tam anlamıyla pazara sunulur (Biçkes, 2011:102).

(Çatı, 2016:34) yeni nesil inovasyon süreçlerinin de dört ana ilkesinin bulunduğunu ifade etmektedir:

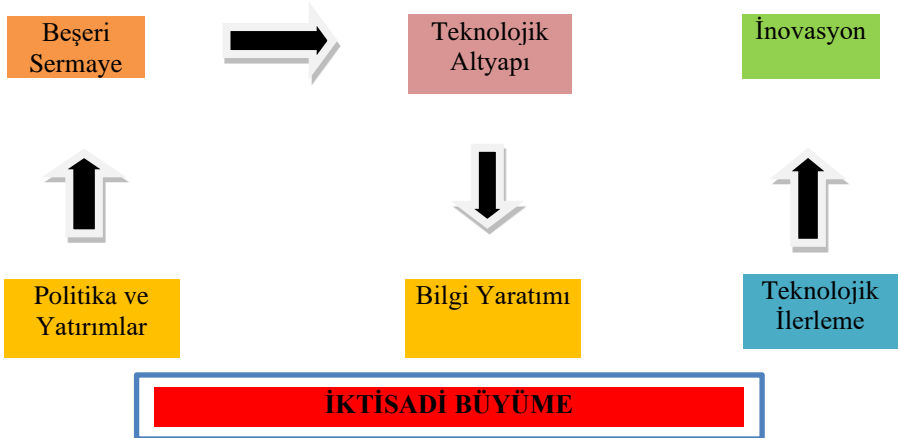
- Akışkanlık: Sürecin daha hızlı işlemesi için akışkan, uyarlanabilir ve üst üste binebilen süreçler.
- Belirsiz geçitler: Geçişler koşullara ve durumlara bağlıdır. Bir projenin geçitten geçebilmesi için kusursuz olmasına gerek yoktur, proje eksikliklerin ileride tamamlanabilmesi koşuluyla geçirilebilirler.
- Odaklanma: Tek bir projeyi değerlendirmek yerine, portföydeki tüm projeleri kapsayacak şekilde bir değerlendirme yapılır ve kaynaklar en iddialı projelere odaklanır.
- Esneklik: Kalıplaşmış bir aşamalı-geçit modeli değildir. Her proje kendine özgüdür ve süreç boyunca kendine ait bir rotası vardır.

1.3. İnovasyon ve İktisadi Büyüme İlişkisi

Sürdürülebilir ekonomik büyüme, rekabet gücü ve istihdam olanaklarını elde etmenin yolu inovasyondan geçmektedir. Yeni fikirlerin ticari bir faydaya dönüştürülme sürecini ifade eden ve ekonomik faaliyetlerin özünü oluşturan inovasyon, küresel rekabet ortamında ön sıralarda yer alabilmenin temel koşullarından birisidir. İnovasyon daha iyi şeyler yapmayı amaçlamakta, birbirini izleyen birçok inovasyon meydana getirilme gayretleri ise ekonomiyi bir bütün olarak geliştirmektedir (Kalça ve Atasoy, 2008:95-96).

Şekil 2’de görüldüğü üzere; beşeri sermayeye yapılan yatırımların teknolojik altyapının kaynağını oluşturduğu; bu da beşeri sermayeye yapılan yatırımın ön planda olduğu bir ülkede teknolojik altyapının güçlü olmasını ve sonuç olarak bir bilgi yaratımının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Teknolojik ilerlemeler de inovasyonu kaçınılmaz kılar. Bütün bu karşılıklı etkileşimler iktisadi büyüme ile sonuçlanmaktadır.

Şekil 2: Bilgi-teknoloji-inovasyon mekanizması ve iktisadi büyüme

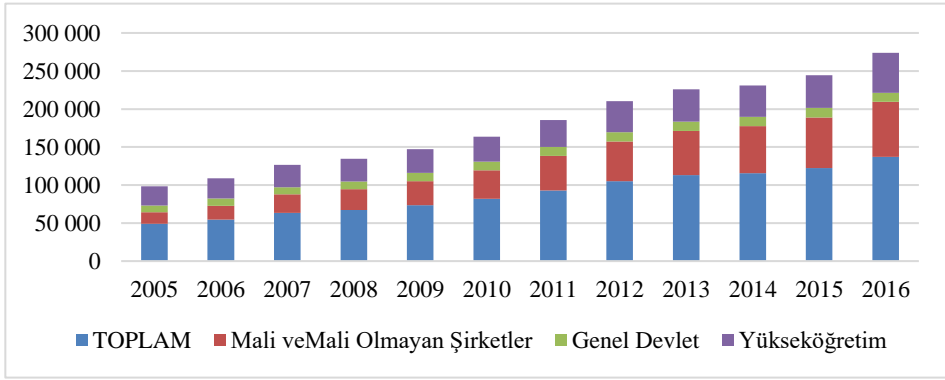
Kaynak: Gömleksiz, 2012:23.

2. Türkiye’de Gerçekleştirilen Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Faaliyetleri

2.1. Sektöre Göre Ar-Ge ve İnsan gücü

Türkiye 2000’li yılların başından itibaren Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerine daha çok önem vermeye başlamıştır. Şekil 3’te görüleceği üzere; 2005-2016 arasında Ar-Ge de toplamda ve her kategoride çalışan insan gücü sayısı sürekli bir artış göstermiştir. Bunun sonuçları da artarak alınmaya devam etmektedir. Bu da çok önemli bir gelişmeyi göstermektedir.

Şekil 3: Sektöre göre Ar-Ge insan gücü (Tam Zamanlı)

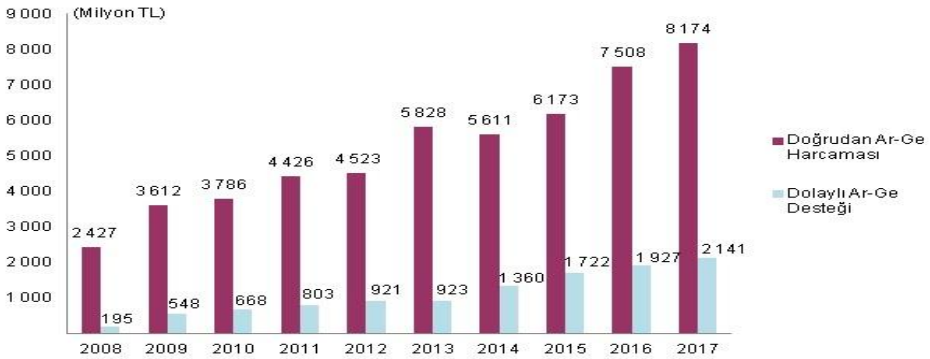

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24865>)

2.2. Ar-Ge İçin Ayrılan Ödenek ve Harcamalar

Şekil 4’te görüldüğü üzere; Türkiye’de 2008-2017 yılları arasındaki dönemde Ar-Ge için ayrılan mali kaynaklar ile fiili harcamalarda her ne kadar gelişmiş ülkelerin düzeyinde büyüklükte olmasa da sürekli ve istikrarlı bir artış olmuştur.

Şekil-4: Ar-Ge İçin Ayrılan Ödenek ve Harcamalar

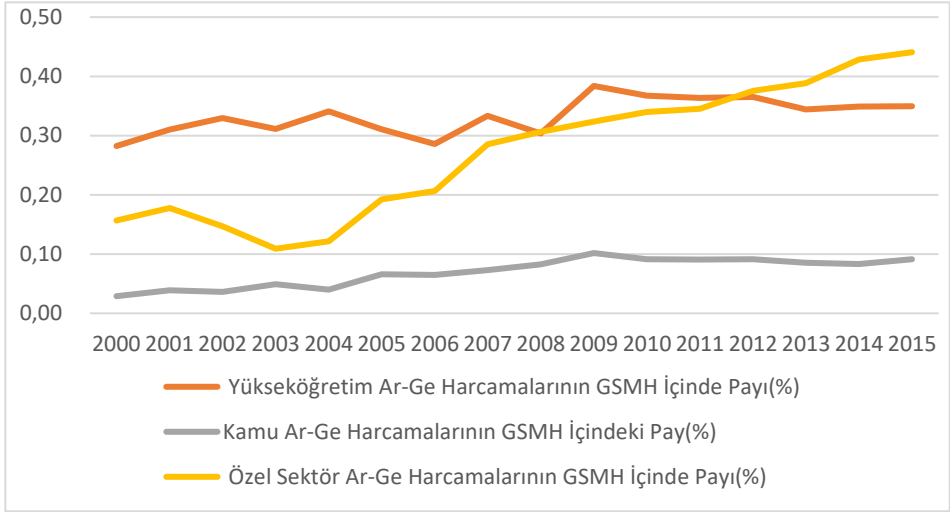

Kaynak: OECD (<http://www.oecd.org/sti/msti.htm>)

2.3. Sektörlere Göre Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı

Ar-Ge harcamalarının, sektörlere göre dağılımı ülkelerin yenilik performansları açısından önemli bir göstergedir. Örneğin gelişmiş ülkelerde Ar-Ge harcamalarının önemli bir bölümü özel sektör tarafından gerçekleştirilirken, gelişmekte ve geri kalmış ülkelerde bu oran kamu sektöründe daha yüksek olmaktadır. Şekil 5'te görüldüğü üzere Ülkemizde incelenen yıllar için özel sektörün payı önemli bir ölçüde artmış olsa da 2015 yılında %40'lar düzeyinde bulunmaktadır.

Şekil 5: Sektöre göre Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı

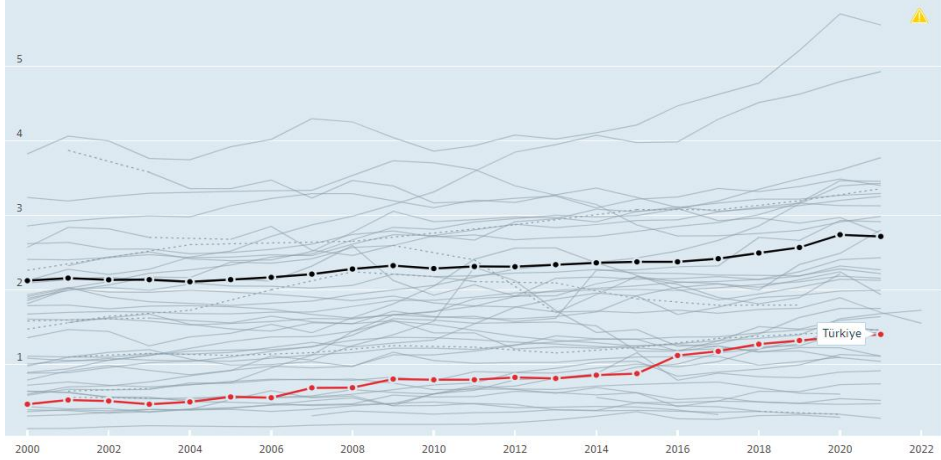

Kaynak: OECD (<http://www.oecd.org/sti/msti.htm>)

Bununla birlikte Şekil 6'da görüldüğü üzere Türkiye'nin Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı hala OECD ülkeleri ortalamasının altında bulunmakta ise de 2020 yılından 2022 yılına kadar her yıl istisnasız olarak her yıl yükseliş trendi izlerken OECD ülkeleri içinde en hızlı yükselen bir seyir izlemiştir. Nitekim bu süreçte OECD ülkeleri ortalama oranı 2020 de 2,124 den % 27.9 artarak 2,718' e çıkarırken Türkiye'nin 2020 yılındaki Ar-Ge harcamaları oranının 0,466'dan 2022 yılına kadar % 201,2 oranında artarak 1,404 düzeyine kadar yükselmiş olduğu görülmektedir. Bu gelişme Türkiye'nin

Ar-Ge ile İnovasyon arasındaki yakın korelasyonu iyice fark edip bu süreçte büyük bir gayret içine girdiğini kanıtlamaktadır.

Şekil 6: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı

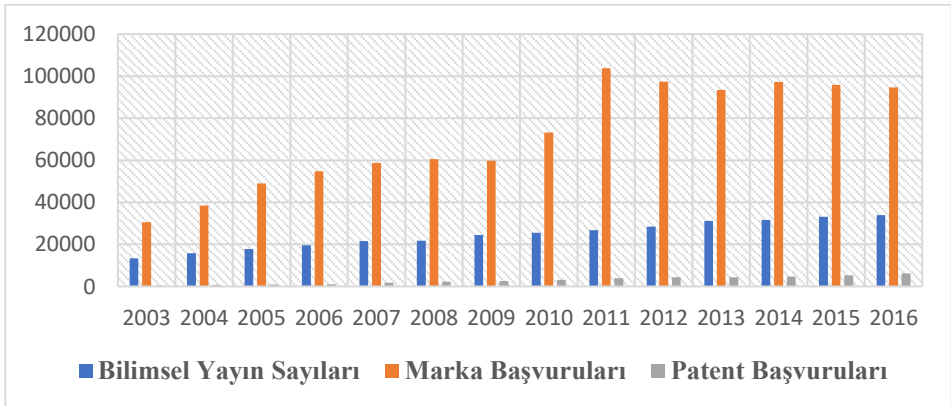

Kaynak: OECD(<https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>)

2.4. Türkiye’de Bilimsel Yayın Patent ve Marka Başvuruları

Şekil 7’de görüleceği üzere Türkiye’de 2003 yılından itibaren bilimsel yayın, marka ve patent sayılarında çok önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu başvurulardan marka başvuruları 2011 yılına kadar çok önemli artışlar olmuş ise de bu yıldan sonra artış trendi devam etmemiştir. Buna karşılık gerek patent başvuru sayısında ve gerekse bilimsel yayın sayısında sürekli ve istikrarlı bir artış olmuştur. Bu durum Türkiye’nin konuya verdiği önemi göstermektedir.

Şekil 7: Türkiye’nin bilimsel yayın, patent ve marka başvuruları

Kaynak: OECD (<http://www.oecd.org/sti/msti.htm>)

2.5. Türkiye’de Eğitimde Ar-Ge ve Yenilik Göstergeleri

Tablo 3’ te görüldüğü üzere Türkiye’nin Ar-Ge ve yenilik göstergelerinden biri olan Yüksek öğretime kayıt oranı sıralamasında 137 ülke arasında 17 sırada yer alırken, eğitim sisteminin kalitesi sıralamasında 104 sırasında yer almaktadır. Bu gösterge değerlerinden, Türkiye’nin nicel olarak gelişme gösteren yüksek öğretim sisteminin kalite açısından oldukça geride kaldığını göstermektedir.

Tablo 3: Türkiye’nin eğitim-öğretim alt endeksleri

	Sıralama (137 ülke)	Endeks Değeri
Yüksek eğitim-öğretim	50	4.7
Ortaöğretime kayıt oranı (%)	45	100.3
Yükseköğretime kayıt oranı (%)	17	79.0
Eğitim sisteminin kalitesi	104	3.2
Matematik ve Bilim Eğitimi Kalitesi	107	3.3
Yönetim bilimleri okullarının kalitesi	112	3.6
Okullarda internete ulaşım	79	4.1

Kaynak: The Global Competitiveness Report 2017-2018

Diğer yandan Türkiye’nin 138 ülke arasındaki rekabetçilik endeksi sıralamasını gösteren Tablo 4 incelendiğinde inovasyon sıralamasının 71, piyasa büyüklüğü sıralamasının 17, altyapı sıralamasının 48, sağlık ve eğitim endeksinin 79, İşgücü piyasa verimliliğinin 126 olduğu görülmektedir. Bu ve diğer göstergeler Türkiye’nin rekabetçilik endeksinin geliştirilmesi konusunda alması gereken daha uzun bir yol bulunduğu görülmektedir.

Tablo 4: Türkiye’nin seçilmiş göstergelere göre 2017 yılı rekabetçilik durumu

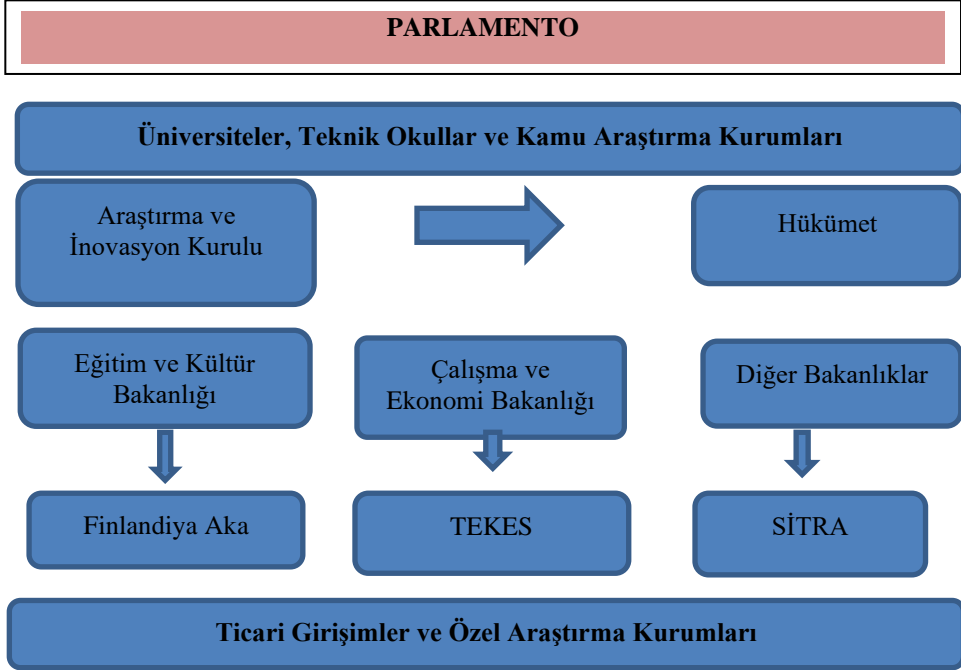
	Endeks Değeri (1-7)	Sıralama (138 ülke)
Kurumlar	3.9	74
İnovasyon	3.3	71
Mal Piyasasının Verimliliği	4.5	52
İş Gelişmişliği	4.0	65
Yüksek Eğitim-Öğretim	4.7	50
Piyasa Büyüklüğü	5.4	17
Sağlık ve Temel Eğitim	5.6	79
Teknolojik Hazırlık	4.2	67
Makroekonomik Çevre	4.9	54
Finansal Piyasa Gelişmişliği	3.8	82
Altyapı	4.4	48
İşgücü Piyasasının Verimliliği	3.4	126

Kaynak: The Global Competitiveness Report 2017-2018

3. Finlandiya’da Bilim, İnovasyon ve Teknoloji Sistemi

Finlandiya inovasyon sistemi geniş bir üretici ağı ve yeni bilgi kullanıcılarını içermektedir. İnovasyon sisteminin özünü eğitim, araştırma ve ürün geliştirme, bilgi ağırlıklı işletme ve endüstriler oluşturmaktadır (Sinno,2012:6).

Şekil 8: Finlandiya Bilim ve Teknoloji Sistemi

Kaynak:<https://stli.iii.org.tw/en/article-detail.aspx?no=105&tp=2&i=168&d=6885>

Finlandiya’da inovasyon ve teknoloji politikaları başbakan tarafından yetkilendirilen uzman kurul olan Araştırma ve İnovasyon Kurulu (Research and Innovation Council)’na tahsis edilmiştir. Bu kurul, hükümet ve başbakana araştırma, teknoloji, inovasyon ve onların kullanılabilirliği ve değerlendirilmesi ile ilgili önemli konularda tavsiyelerde bulunmaktadır. Kurul aynı zamanda Finlandiya bilim ve teknoloji politikalarının stratejik gelişimi, koordinasyonu ve bir bütün olarak ulusal inovasyon sisteminden sorumludur. Eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Ekonomi Bakanlığı da bilim ve teknoloji politikalarından sorumlu olan kurumlardır (Sinno, 2012:7).

Tablo 5: Fin Bilim, İnovasyon ve Teknoloji Sisteminde Aktörler

Kurum	Amaçları-Görevleri
Eğitim Bakanlığı	Eğitim Bakanlığı, ilk ve ortaokul genel eğitiminden mesleki eğitime kadar (üniversite ve yetişkin eğitimi dahil) Finlandiya'daki eğitim hizmetlerini destekleyen en yetkili kurumdur. Her 4 yılda bir eğitim ve araştırmalar için geliştirilmiş bir planı benimseyen bakanlık milli eğitim kurulu ile birlikte eğitim politikalarının merkezi olarak uygulanmasından sorumludur (Moore,2008:11).
Finlandiya Akademisi	Fin bilim-teknoloji sisteminin temel kamusal finansman kurumlarından. Akademi ilk olarak 1947 de benimsenmiş olan "en üst seviyede düşünce üretimi" ni teşvike ;1960'ların sonlarında ise yeniden organize olan akademi, yüksek kaliteli araştırmaların finans ve bilim politikası yapanların koordinasyonuna odaklanmıştır (Sinno,2012:6).
Araştırma ve İnovasyon Kurumu	Kurum, Teknoloji ve İnovasyon Destek Kurumu (TEKES) ve Finlandiya Teknik Araştırma Merkezi (VTT)'nde yürütülen sanayi ve teknoloji ile ilgili konulardan sorumludur. Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Araştırma ve İnovasyon Kurulu aynı zamanda Finlandiya'da ihtiyaç duyulan araştırma sektörleri ile ilgili gelişmelerle ilgilenmektedir (Sinno,2012:6).
Ulusal Araştırma ve Kalkınma Fonu (Sitra)	Sitra, işlemlerini Finlandiya parlamentosu denetimi altında sürdüren, ekonomik gelişmeyi ve Finlandiya'nın gelecekteki başarılarını hedefleyen bağımsız bir kurumdur (Sinno,2012:7).
Teknoloji ve İnovasyon Destek Kurumu (TEKES)	TEKES Fin Ar-Ge sisteminin temel finansman kurumudur. Kurum, Ar-Ge projeleri için ülkedeki şirketlere, üniversitelere, araştırma kurumlarına ödenek ve uzman desteği sağlamaktadır. Kurum, Ar-Ge projelerinin finansmanını ve yürütülmesini böylece teknolojinin gelişmesini; Ar-Ge desteği ve uzman servisler ile araştırmacılar ve şirketler arasında yaratıcı ağlar kurmayı amaçlamaktadır (Ahola,2003:6).
Finlandiya Teknik Araştırma Merkezi (VTT)	Bu kurum uluslararası alanda çalışan en yüksek teknolojiye sahip araştırma organizasyonudur. VTT en son teknoloji çözüm yollarını ve inovasyon servislerini sağlamaktadır.
Kamu Araştırma Kurumları:	Kamu kurumları, araştırma sektöründe çok önemli bir paya sahiptir. Araştırmaların ortalama %52 si kamu bütçesi ile finanse edilmektedir. Araştırma yoğunluğu bakımından en büyük kurumlar; İş ve Ekonomi Bakanlığı sektöründe VTT (Teknik Araştırma Merkezi), Orman Araştırma Kurumu, Tarım ve Ormanlık Bakanlığı'na bağlı Tarım-Gıda Araştırma Kurumu, Sosyal Politikalar ve Sağlık Bakanlığı kurumlarıdır

Kaynak: (www.minedu.fi)

3.1. Finlandiya’da Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Göstergeleri**3.1.1. Finlandiya’da Ar-Ge Destekleri**

Tablo 6’ da 2018 yılı bütçesinden Ar-Ge faaliyetleri için ayrılan payın bir önceki yıla göre 85,7 milyon Euro arttığını ve 1.883,2 milyon Euro olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Ar-Ge için ayrılan destekler ile bu desteklerin paylaşımı

	Ar-Ge Destekleri (€ milyon)	Ar-Ge Desteklerinin Paylaşımı (%)	2017’ye göre değişim (€ million)	2017’ye göre reel değişim (%)
Toplam Ar-Ge Destekleri	1 883,2	100	85,7	3,3
Yürütücü Bakanlıklar				
Eğitim ve Kültür Bakanlığı	1 164,4	61,8	41,1	2,2
Çalışma ve Ekonomi Bakanlığı	491	26,1	61,9	12,8
Orman ve Tarım Bakanlığı	53,6	2,8	-16,4	-24,5
Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı	69,9	3,7	-5,5	-8,6
Desteklenen Kuruluşlar				
Üniversiteler	615,6	32,7	28,5	3,4
Uygulamalı Bilim Üniversiteleri	66,3	3,5	-	-
Fin İşletmeleri	391,3	20,8	69,1	19,8
Finlandiya Akademisi	444,1	23,6	-5,4	-2,6
Kamu Araştırma Kurumları	189,1	10	-6,1	-4,5
Desteklenen Diğer Kurumlar	161,8	8,6	-66,7	-30,2

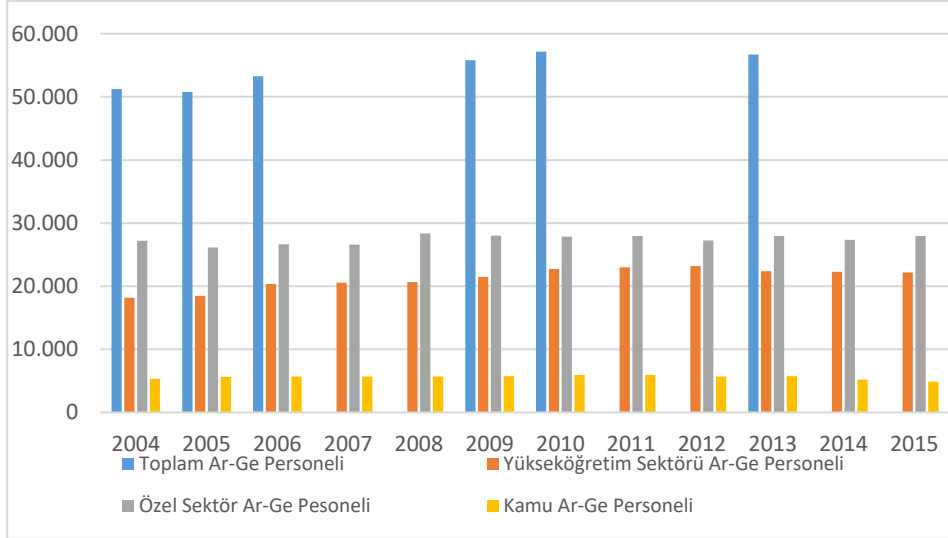
Kaynak: http://www.stat.fi/til/tkker/2018/tkker_2018_2018-02-22_tau_003_en.html

Ar-Ge faaliyetlerini yürüten bakanlıklar içinde en yüksek pay 1.164,4 milyon euro ile Eğitim ve Kültür Bakanlığı’na aittir. Bu toplam hükümet Ar-Ge harcamalarının %60’ına tekabül eder. Eğitim ve Kültür Bakanlığı’nın yapmış olduğu bu ödenekler üniversitelere ve uygulamalı bilim üniversitelerine yapılan Ar-Ge ödeneklerinin artmasıyla 2017 yılına göre 41,1 milyon euro yükselmiştir.

3.1.2. Ar-Ge personelinin sektörlere göre dağılımı

Sektörlere göre Ar-Ge personeli verileri Şekil 8’ de sunulmaktadır. Verilere bakıldığında yükseköğretim Ar-Ge personeli sayısı artış göstermiştir.

Şekil 8:2004-2015 yılları arasında toplam Ar-Ge personelinin sektörlere göre dağılımı

Kaynak:

OECD https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MSTI_PUB&_ga=2.164261055.1229200621.1546717382-1352270194.1543666401

Bununla beraber kamu Ar-Ge personelinde düşüş meydana gelmiştir. Özel sektör Ar-Ge personelinin yükselmesi Finlandiya gibi inovasyon rekabetçiliğine sahip bir ülke için kaçınılmaz bir sonuçtur.

3.1.3. Finlandiya’da Eğitim-Öğretim Durumu

2017-2018 küresel rekabetçilik raporuna göre Finlandiya’da yüksek eğitim-öğretim verileri Tablo 7’ de sunulmuştur.

Tablo 7: Finlandiya’da yüksek eğitim-öğretim

	Endeks Değeri	Sıralama(137 ülke)
Yüksek eğitim-öğretim	6.2	2
Ortaöğretime kayıt oranı(%)	149.5	2
Yükseköğretime kayıt oranı(%)	87.3	8
Eğitim Sisteminin Kalitesi	5.8	3
Matematik ve Bilim Eğitimi Kalitesi	6.2	2
Okul Yönetimi Kalitesi	5.6	11
Okullarda internete ulaşım	5.9	9

Kaynak: The Global Competitiveness Report 2017-2018 <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)'da önemli başarılar gösteren Finlandiya'nın eğitim ile ilgili verileri incelendiğinde bu başarının tesadüfi olmadığını açıkça görebilmekteyiz. Finlandiya, birinci-sınıf, etkili ve şeffaf kurumlarına ve çok iyi olan eğitim sistemine dayalı bir rekabetçiliğe sahiptir.

3.1.4. Finlandiya'da Bilim- Teknoloji ve Eğitim Rekabetçiliği Durumu

Finlandiya'nın bilim, teknoloji ve eğitim rekabetçiliği Tablo 8'de sunulmuştur. Tabloda da görüldüğü üzere Finlandiya Bilim Teknoloji Çıktıları(10) endeksi hariç tüm endekslerde 127 tek haneli sıralamaya sahiptir. Özellikle Ar-Ge için Üniversite Sanayi İşbirliğinin 2. Sırada yer alması dikkat çekicidir.

Tablo 8: Finlandiya'nın bilim-teknoloji ve eğitim rekabetçiliği

	Endeks Değeri	Sıra (127ülke)
Global İnovasyon Endeksi	58.5	8
Eğitim	73.0	5
GSMH içinde Eğitim Harcamaları(%)	7.2	13
Ar-Ge	69.7	9
Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları(% GSMH)	2.9	8
Bilgi ve İletişim Teknolojisi(İCT)	86.1	9
Bilgi İşçileri	72.6	5
Ar-Ge İçin Üniversite-Sanayi İşbirliği	78.6	2
Bilim-Teknoloji Çıktıları	48.8	10

Kaynak: The Global Innovation Index 2017 (<https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>)

3.2. Türkiye-AB ve Finlandiya İnovasyon Değerleri Karşılaştırması

Yenilik Birliği Karnesi Göstergeleriyle Türkiye'nin AB ve Finlandiya ile mukayesesi Tablo 9'da sunulmuştur. Görüldüğü üzere tüm göstergelerde Türkiye bu mukayesede tüm endekslerde geride bulunurken Finlandiya sıralamada en önde yer almış bulunmaktadır. AB yenilik endeksleri ortalaması ise ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 9: Yenilik Birliği Karnesi Göstergeleriyle Türkiye'nin AB ve Finlandiya ile Karşılaştırılması

GÖSTERGE	A.B. Ortalaması	Türkiye	Finlandiya
İNOVASYON FAALİYETLERİ			
Yenilikçiler			
<i>Pazarlama veya organizasyonel yenilik yapan KOBİ'lerin toplam KOBİ'lere oranı</i>	34,9	40,5	37,3

<i>Yüksek büyüme gerçekleştiren yenilikçi firmalar</i>	28,8	22,5	38,3
Fikri Varlıklar			
<i>Patent başvuruları (GSYİH/milyar)</i>	3,70	0,84	8,29
<i>Topluluk ticari markaları (GSYİH/milyar)</i>	7,60	1,11	11,44
<i>Topluluk tasarımları (GSYİH/milyar)</i>	4,33	0,14	4,50
ÇIKTILAR			
İstihdam Etkisi			
<i>Bilgi yoğun faaliyetlerdeki istihdam oranı</i>	14,1	6,6	15,7
<i>Yenilikçi sektörlerdeki firmaların istihdam oranı</i>	4,8	-	2,8

Kaynak: Ünlü, 2014:176-177

4. İktisadi Büyüme ve İnovasyon Arasındaki İlişki: Finlandiya Örneği Üzerinden Türkiye'nin Değerlendirilmesi

4.1. Ampirik Literatür

Tablo 10' da görüleceği üzere Ar-Ge harcamaları konusunda yapılan ampirik çalışmalarda analiz yönteminin, dönemin, incelenen ekonomik yapının ve göstergelerin farklı olmasına bağlı olarak elde edilen sonuçlar da tartışmaya açık olabilmektedir.

Tablo 10: Literatürdeki ilgili çalışmalar

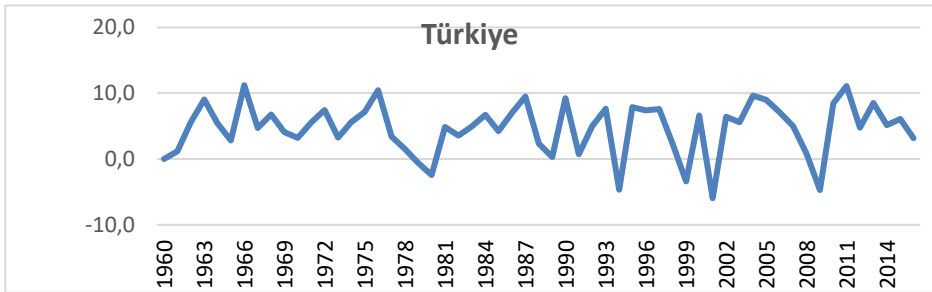
Yazarlar	Dönem	Ülkeler	Yöntem	Değişkenler	Bulgu(lar)
Goel ve Ram(1994)	1960-1980	18 gelişmiş ve 34 az gelişmiş ülke	Nedensellik Testi	Ar-Ge harcamaları ile ekonomik büyüme oranları	Ar-Ge harcamaları ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişki vardır; ancak nedenselliğin yönünü tespit edilememiştir.
Özer ve Çiftçi (2008)	1990-2005	OECD ülkeleri	Panel veri analizi	Ar-Ge harcamaları, araştırmacı sayıları ve patent sayıları	Değişkenlerin GSMH üzerinde pozitif ve yüksek oranlı bir etkisi vardır.
Yaylalı vd. (2010)	1990-2009	Türkiye	ADF, eş-bütünleşme ve nedensellik testleri	Ar-Ge yatırım harcamaları ve ekonomik	Ar-Ge yatırım harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki vardır.

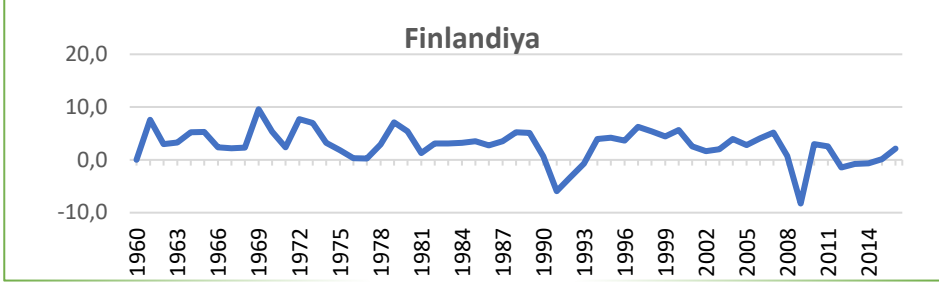
				büyüme oranları		
Altın ve Kaya (2009)	1990-2005	Türkiye	Nedensellik Testi	Ar-Ge harcamaları ile ekonomik büyüme oranları	Ar-Ge harcamalarından ekonomik büyümeye doğru uzun dönemli bir nedensellik ilişkisi vardır; ancak kısa dönemde iki değişken arasında bir ilişki bulunamamıştır.	
Bravo-Ortega ve Garcia-Marin (2011)	1965-2005	65 ülke	Panel veri yöntemi	Ar-Ge harcamaları ve toplam faktör verimliliği oranları	Kişi başı Ar-Ge harcamasındaki yüzde 10'luk bir artış uzun dönemde toplam faktör verimliliğini yaklaşık yüzde 1,6 artırmaktadır.	
Gülmez ve Yardımcıoğlu (2012)	1990-2010	21 OECD ülkesi	Eşbütünleşme ve Nedensellik Testleri	Ar-Ge Harcamaları ve Kişi Başına Düşen GSYH	Ar-Ge harcamalarındaki %1'lik artış 21 OECD ülkesinin ekonomik büyümesi üzerinde genel olarak %0,76'lık bir artış meydana getirirken; Türkiye'de ise %0,63'lük bir artışa yol açmaktadır. Nedensellik testi sonucunda da Ar-Ge harcamaları ve büyüme arasında çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir.	

4.2. Türkiye ve Finlandiya'da İktisadi Büyüme ve İnovasyon

Şekil 9, 10, 11 ve 12' de inovasyon göstergeleri olarak kullanılan GSYİH Büyüme Oranları, Patent Başvuruları, serilerin yıllar itibariyle Türkiye ve Finlandiya açısından gelişimi gösterilmektedir.

Şekil 9: GSYİH Büyüme Oranları (%)

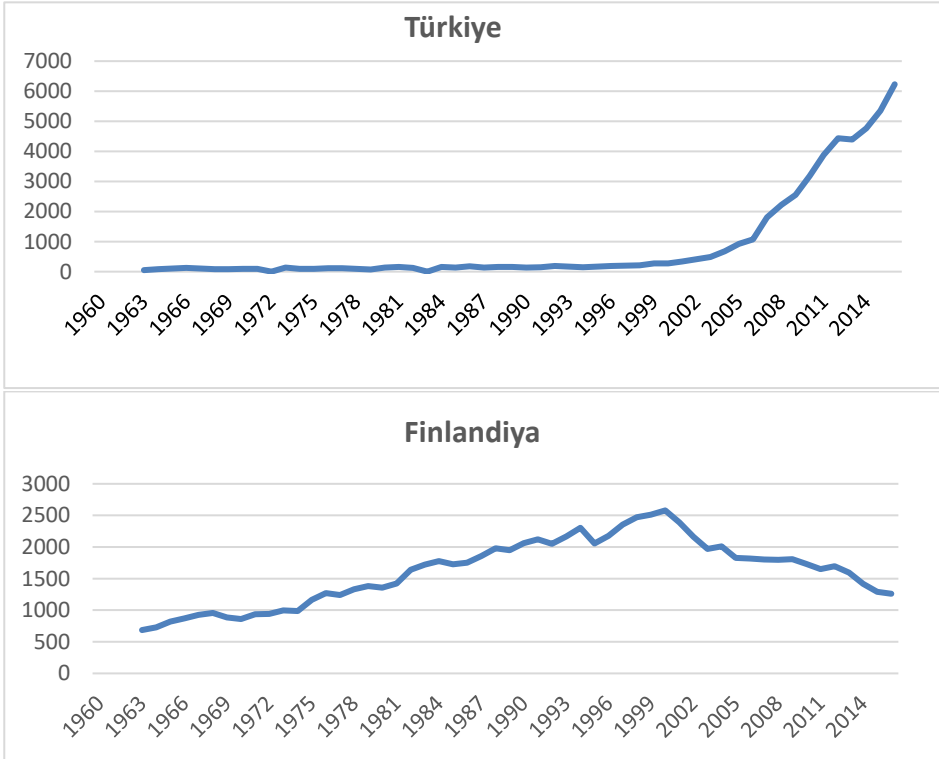

Kaynak: WorldBank

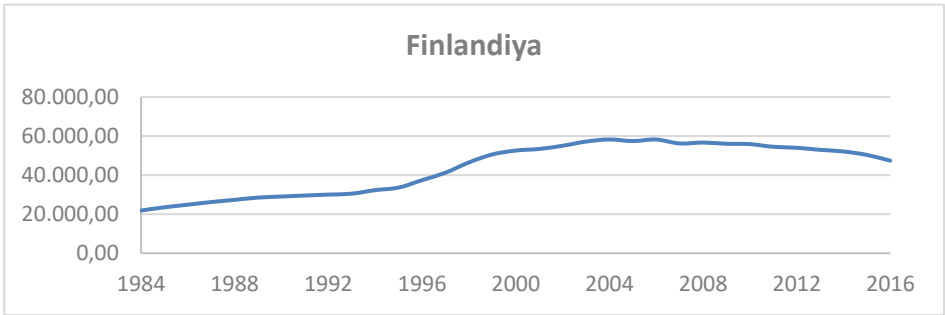
(<https://databank.worldbank.org/data/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators>)

Şekil 10: Patent Başvuruları

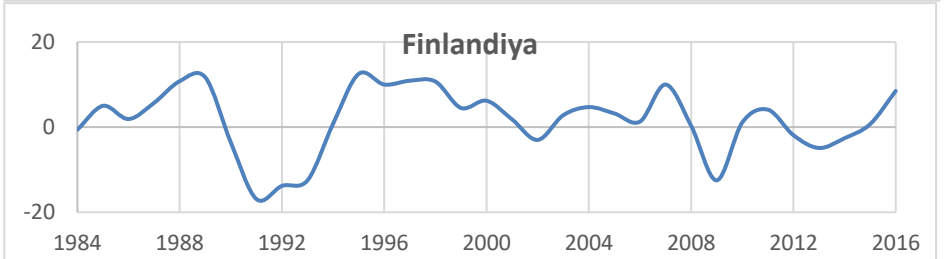
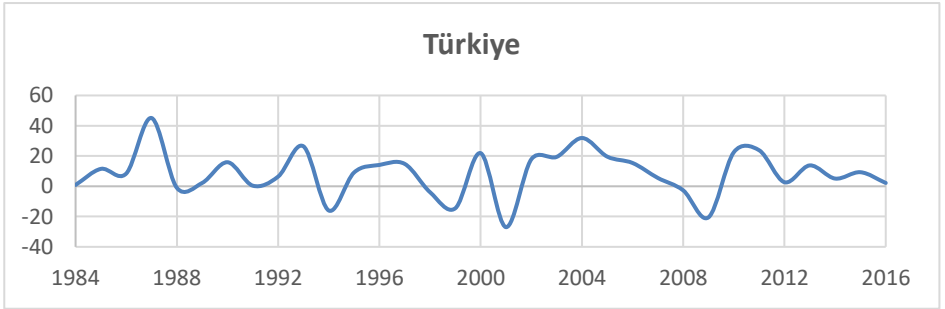
Kaynak: World Bank <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>

Şekil 11: Toplam Araştırmacı Personel Sayısı

Kaynak: OECD (https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=MSTI_PUB&lang=en)

Şekil 12: Yatırımların Artış Oranı

Kaynak: OECD (<https://data.oecd.org/gdp/investment-gfcf.htm>)

4.3. Modelin Amacı ve Kullanılan Yöntemler

Çalışmada kurulan model aracılığıyla, Türkiye ve Finlandiya'nın 1984-2016 dönemindeki patent başvuruları (pt), tam zamanlı araştırmacı personel sayısı(prs) ve yatırımların artış oranı (i) ile ekonomik büyüme oranları(gr) arasındaki ilişkinin tespiti amaçlanmıştır. Böylece Finlandiya'daki sonuçlardan yola çıkarak Türkiye'deki durumun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Değişkenlerin verileri World Bank, OECD ve WIPO sitelerinden elde edilmiştir.

Çalışmada öncelikle modelde yer alan patent başvuruları ve personel sayısı verilerine logaritmik dönüşüm uygulanmıştır. Daha sonra değişkenlerin birimkök testleri yapılmıştır. Personel sayısı ve patent başvuruları için kırılmalı yapısal birimkök testine başvurulmuştur. Granger Nedensellik Testi ile personel sayısı ve patent başvuruları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Son olarak da büyüme oranlarının bağımlı değişken olarak alındığı regresyon analizi yapılarak değişkenlerin büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir.

4.3.1. ADF Birim Kök Testleri

Zaman serisi modelleri oluşturulurken durağanlık şartlarına dikkat edilmelidir. Durağan olmayan serilerle tahmin edilecek bir regresyon modeli, sahte regresyon özelliği taşıyabileceğinden sapmalı sonuçlara ulaşılması ihtimali doğmaktadır (Çeştepe ve Yıldırım, 2016:18).

Aşağıdaki tablolarda iki ülke için büyüme oranlarına ait birim kök test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 11: Türkiye'nin büyüme oranlarına ait birim kök test sonuçları

TÜRKİYE								
Büyüme Oranlarına Ait Birim kök Test Sonuçları								
Test	Düzye Sabit		Sabit ve Trendli		Birinci Fark			
	İst.	Olas.	İst.	Olas.	Sabit		Sabit ve Trendli	
	İst.	Olas.	İst.	Olas.	İst.	Olas.	İst.	Olas.
ADF	-6.013250	0.0	-5.94201	0.0001	-9.56766	0.0000	-9.397274	0.000
PP	-6.422762	0.0	-6.42104	0.0000	-18.8231	0.0001	-18.35420	0.000

Tablo 12: Finlandiya'nın büyüme oranlarına ait birim kök test sonuçları

FİNLANDİYA								
Büyüme Oranlarına Ait Birim kök Test Sonuçları								
Test	Düzye Sabit		Sabit ve Trendli		Birinci Fark			
	İst.	Olas.	İst.	Olas.	Sabit		Sabit ve Trendli	
	İst.	Olas.	İst.	Olas.	İst.	Olas.	İst.	Olas.
ADF	-3.403363	0.0183	-3.431634	0.0649	-5.747211	0.0	-5.636876	0.0004
PP	-3.347152	0.0209	-3.366713	0.0740	-12.37305	0.0	-11.67547	0.0000

Tablolarda büyüme oranlarına ait birim kök test sonuçları gösterilmiştir. Tablolar incelendiğinde değişkenlerin sabit ve I(0) düzeyindeki p(olasılık) değerleri 0.05'den küçük olduğu için H0 hipotezi reddedilir; değişkenler I(0) sabit düzeyde durağandır.

4.3.2. Yapısal Kırılmalı Perron Testleri

Bir değişkene ait zaman serisinin alt dönemlerindeki yapısal değişiklikler serinin durağanlık özelliğini bozacağından, böyle bir serinin klasik birim kök testleri ile analiz edilmesi, aslında birim köke sahip olmayan bir serinin yanlış olarak birim kök içerdiği şeklinde bir sonuç verebilir. Bu duruma önlem olarak serilerdeki yapısal değişikliğin dikkate alınması gerekmektedir (İğde,2010:24-25).

4.3.2.1. Patent Başvurularına Ait Yapısal Kırılmalı Birim Kök Test Sonuçları

Tablo 13: Türkiye'nin patent başvurularına ait yapısal kırılma testi

Kritik Değerler	t-istatistik değeri	Olasılık değeri	Kırılma Zamanı	Kırılma Tipi	Bilgi Kriteri
%1	-4.909873	-	0.0237	1997	Additive
%5	-4.363511	4.634117		outlier	Schwarz Information
%10	-4.085065				
Düzeltilmiş R ²		0.744330			
F-istatistiği(olasılık)		0.000000			

Patent başvurularına ait yapısal kırılmalı birim kök test sonuçlarına göre; %5 ve %10 anlam düzeylerinde elde edilen kritik değerler t-istatistik değerinden büyük olduğu için H₀ hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuca göre bu veri seti normalde durağandır ancak 1997 yılındaki kırılmadan kaynaklı bir durağan dışılık vardır.

Tablo 14: Finlandiya'nın patent başvurularına ait yapısal kırılma testi

Kritik Değerler	t-istatistik değeri	Olasılık değeri	Kırılma Zamanı	Kırılma Tipi	Bilgi Kriteri
%1	-4.854031	-	< 0.01	2001	Innovational
%5	-4.272251	4.903478		outlier	Hannan-Quinn
%10	-3.954532				
Düzeltilmiş R ²		0.952466			
F-istatistiği(olasılık)		0.000000			

Finlandiya'nın yapısal kırılma test sonucuna göre; H₀ hipotezi %1, %5 ve %10 anlam düzeylerinde reddedilmiştir. Yani 2001 yılındaki yapısal kırılmadan kaynaklanan bir durağan dışılık söz konusudur.

4.3.2.2. Personel Sayısına Ait Yapısal Kırılmalı Birim Kök Test Sonuçları

Tablo 15: Türkiye'nin personel sayısına ait yapısal kırılmalı test sonuçları

Kritik Değerler	t-istatistik değeri	Olasılık değeri	Kırılma Zamanı	Kırılma Tipi	Bilgi Kriteri
%1	-5.719131	-	0.0207	2000	Additive outlier
%5	-5.175710	5.495832			Schwarz Information
%10	-4.893950				
Düzeltilmiş R ²		0.894603			
F-istatistiği(olasılık)		0.000000			

Araştırmacı personel sayısına ait yapısal kırılmalı birim kök test sonuçlarına göre; H₀ hipotezi %5 ve %10 anlam düzeyleri için reddedilmiştir. Durağan dışılığın nedeni 2000 yılındaki yapısal kırılmadır.

Tablo 16: Finlandiya'nın personel sayısına ait yapısal kırılmalı test sonuçları

Kritik Değerler	t-istatistik değeri	Olasılık değeri	Kırılma Zamanı	Kırılma Tipi	Bilgi Kriteri
%1	-4.685200	-	0.0308	2005	Additive outlier
%5	-4.090291	4.289863			Schwarz Information
%10	-3.779228				
Düzeltilmiş R ²		0.857337			
F-istatistiği(olasılık)		0.000000			

H₀ hipotezi %5 ve %10 anlam düzeyleri için reddedilmiştir. Bu sonuca göre bu veri seti normalde durağandır ancak 2005 yılındaki kırılmadan kaynaklı bir durağan dışılık vardır.

4.3.3. Granger Nedensellik Testi

Patent başvuruları ile personel sayısı arasında ilişki olup olmadığını, bir ilişki varsa bu ilişkinin yönünü anlamak için serilere Granger Nedensellik Testi uygulanmıştır.

Hipotezler şunlardır:

H₀: Personel sayısındaki artış patent başvurularındaki artışın Granger nedeni değildir.

H₁: Personel sayısındaki artış patent başvurularındaki artışın Granger nedenidir.

Tablo 17: Türkiye için Granger Nedensellik test sonuçları

Bağımlı Değişken: PT	Ki-kare	Gecikme Uzunluğu	P (olasılık) Değeri
PRS	14.29450	3	0.0025
Sonuç: Türkiye'de araştırmacı personeli sayısındaki artış patent başvurularında artışa yol açmaktadır			

Bağımlı Değişken: PRS

	Ki-kare	Gecikme Uzunluğu	P (olasılık) Değeri
PT	4.730469	3	0.1926

Sonuç: Türkiye’de patent başvurularındaki artış personel sayısını arttırmamaktadır.

Tablo 18: Finlandiya için Granger Nedensellik test sonuçları**Bağımlı Değişken: PT**

	Ki-kare	Gecikme Uzunluğu	P (olasılık) Değeri
PRS	9.105016	4	0.0585

Sonuç: Finlandiya’da araştırmacı personeli sayısındaki artış patent başvurularını arttırmamaktadır

Bağımlı Değişken: PRS

	Ki-kare	Gecikme Uzunluğu	P (olasılık) Değeri
PT	8.821262	4	0.0657

Sonuç: Finlandiya’da patent başvurularındaki artış personel sayısını arttırmamaktadır.

Tablo 19: Türkiye için ARDL (1,0,4,3) modelinin tahmin sonuçları**Bağımlı Değişken GR**

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
GR(-1)	-0.137001	0.079483	-1.723650	0.1029
I	0.292532	0.025384	11.52403	0.0000
PT	-2.710429	2.933696	-0.923895	0.3685
PRS	5.622570	5.772369	0.974049	0.3437
C	-43.53960	16.76812	-2.596569	0.0188
Düzeltilmiş R²				0.910482
F-istatistiği(olasılık)				0.000000

Tabloya göre I olasılık değerinin 0.05’ten küçük çıkması Türkiye’de yatırımların büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu göstermiştir. Buna karşın patent başvuruları ve personel sayısı olasılık değerlerinin 0.05’ten yüksek çıkması büyüme üzerinde etkili olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 20: Finlandiya için regresyon analizi sonuçları**Bağımlı Değişken GR**

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
I	0.379043	0.034287	11.05501	0.0000
PT	2.080871	0.847475	2.455376	0.0201
PRS	-1.346621	0.601992	-2.236940	0.0329
Düzeltilmiş R²				0.798582

Tabloda En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak Finlandiya’da büyüme oranları ile I, PT ve PRS arasındaki ilişki gösterilmiştir. Tablodaki tüm değişkenlerin olasılık değerleri 0.05’ten küçük çıkmıştır. Bu da I, PT ve PRS’ deki artışların büyüme oranlarını arttırdığını göstermektedir.

Sonuç ve Değerlendirmeler

İktisadi düşünceler tarihinde neredeyse bütün iktisatçılar teknolojik ilerleme ile iktisadi büyüme arasında bir ilişkinin varlığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Günümüz dünyasında da iktisadi büyüme lehine olan bu ilişkinin varlığı tartışılmaz bir hal almıştır. Böylece ülkeler gelecekte söz sahibi olabilmek için bilim, teknoloji ve inovasyonda yetkinlik kazanmanın farkına varmışlardır. Bu da ülkelerin bölgesel ve ulusal inovasyon sistemlerini küreselleşen dünya düzenine göre oluşturmalarını sağlamıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan Finlandiya’da;

Patent başvurularının bağımlı değişken olarak alındığı Granger Nedensellik Testi sonucunda patent başvuruları ile personel sayısı arasında anlamlı bir sonuç bulunamamıştır. Burada dikkat çeken nokta ülkedeki araştırmacı personel sayısındaki artışın patent sayısını arttırmamasıdır.

Yapılan regresyon analizi sonucunda büyüme oranları ile yatırımların artış oranı, patent başvuruları ve personel sayısı arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Bu sonuç yukarıdaki sonuç ile ilişkilendirilebilir. Kaliteli patentler ülkenin büyümesi üzerinde olumlu sonuçlar vermektedir. Ülkedeki yatırımlar ve araştırmacı personel sayısındaki artışlar ekonomik büyüme ile sonuçlanmıştır.

Finlandiya’da patent başvurusundan ziyade bu patentlerin günümüz dünyasına ne kadar uygun olduğuna ve uluslararası alanda yer edebilmesine önem verilmektedir. Araştırmacı personel sayısındaki artışın patent başvurularını arttırmamasına, Finlandiya’da patent kabul sistemindeki kriterlerin seçiciliğinin etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan Türkiye’de;

Yapılan Granger Nedensellik Testi ile araştırmacı personel sayısındaki artışın patent sayısındaki artışa neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Büyüme oranlarının bağımlı değişken olarak ele alındığı ARDL regresyon analizine göre, Türkiye’de yatırımların artması ekonomik büyüme ile sonuçlanırken; patent başvurularındaki artış ve personel sayısındaki artışın ekonomik büyüme üzerinde etkili olmadığı görülmektedir. Patent başvurularındaki artışa rağmen bunun büyümeye etki etmemesi ülkemizde yapılan başvurularının ticarileştirme aşamasında sorun yaşandığını göstermektedir. Bununla birlikte ülkemizde yapılan patent başvurularının yüksek olup bunun büyümeye etki etmemesi patentlerin ticarileştirmeye dönük gerekli altyapı ve mekanizmanın henüz kurulmadığını göstermektedir.

Türkiye’nin 2000 yılından 2022 yılına kadar Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payını OECD ülkeleri ortalama artışının 8 kat üzerinde artırması ülkemizin bu

konuda büyük bir gayret ve faaliyet içine girdiğini göstermektedir. Bunun sonucunda patent başvuru sayısının artış göstermesi önemli bir gelişme olarak görülme ile birlikte bu gelişmenin ekonomik büyümeye dönüştürülmesi için patent ve buluşların ticarileştirilmesini sağlayacak gerekli yapısal dönüşümü de gerçekleştirmesi kaçınılmaz görülmektedir. Politika yapımcıların bu konuda ivedilikle kapsamlı bir idari ve yasal mekanizmayı geliştirmesi gerekir.

Etik Beyanı: Çalışma için etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmada her iki yazarın katkısı eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makalenin yazar/yazarlarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Altın, O. ve Kaya, A. (2006). Türkiye’de Ar-Ge harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki nedensel ilişkinin analizi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 9(1), 251-259.
- Aslan, Y. (2018) inovasyonun kavramsal çerçevesi, *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(6), 122-150.
- Biçkes, D. M. (2011). *Örgütsel öğrenme, inovasyon ve firma performansı arasındaki ilişkiler: inovasyonun aracılık etkisine yönelik büyük işletmelerde bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Ve Organizasyon Bilim Dalı. Kayseri.
- Bravo, O. C. ve Garcia, M. A. (2011). R&D And Productivity : A Two Way Avenue?, *World Development*, 39(7), 1090-1107.
- Çatı, K, (2016). Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi (Kitap) Nobel Yayınevi; |SBN :978-605-320-422-0
- Çeştepe, H. ve Yıldırım, E. (2016). Türkiye’de Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, İcafr 16 özel sayı, 12-26.
- Duran, C. ve Saraçoğlu, M. (2009). Yeniliğin yaratıcılıkla olan ilişkisi ve yeniliği geliştirme süreci. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(1), 58-71.
- Erat, S, vd. (2020). İnovasyonun Kökenleri, Gazi Kitabevi, Ankara, ISBN 978-625-7045-01-6
- Gellatly, G. ve Peters, V. (1999). Understanding the innovation process: Innovation in dynamic service industries, Micro-Economic Analysis Division, R.H. Coats Building, Statistics Canada Working Paper, No. 127, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=229788>.
- Goel, R. ve Ram, R. (1994). Research and Development Expenditures and Economic Growth: A Cross-Country Study. *Economic Development and Cultural Change*, 42(2), 403-411.

- Gömlüksiz, M. (2012). Bölgesel inovasyon sistemleri ve Türkiye: İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması düzey 2 bölgeleri inovasyon indeksi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Konya.
- Güleş, H. ve Bülbül, H. (2004). Toplam kalite yönetiminin işletmelerde yenilik çalışmalarına katkıları. *Gümüşhane Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 1, 115-129.
- Gülmez, A. ve Yardımcıoğlu, F. (2012). OECD ülkelerinde Ar-Ge harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Panel Eşbütünleşme Ve Panel Nedensellik Analizi (1990-2010). *Maliye Dergisi*, 163, 335-352.
- <https://data.oecd.org/gdp/investment-gfcf.htm> (En son erişim Tarihi: 07.07.2019)
- <https://databank.worldbank.org/data/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popul ar-Indicators> (En son erişim Tarihi: 07.07.2019)
- <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators> (En son erişim Tarihi: 07.07.2019)
- <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report> (En son erişim Tarihi: 07.07.2019)
- https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MSTI_PUB&_ga=2.164261055.1229200621.1546717382-1352270194.1543666401. (En son erişim Tarihi: 07.07.2019)
- <https://stli.iii.org.tw/en/article-detail.aspx?no=105&tp=2&i=168&d=6885>. (En son erişim Tarihi: 07.07.2019)
- <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>. (En son Erişim Tarihi: 07.07. 2019)
- <https://www.wipo.int/pct/en/activity/index.html> (En son erişim tarihi: 07.07.2019)
- <https://www.wipo.int/portal/en/index.html> (En son erişim tarihi: 07.07.2019)
- http://www.stat.fi/til/tkker/2018/tkker_2018_2018-02-22_tau_003_en.html (En son erişim tarihi: 07.07.2019)
- <https://www.minedu.fi>. (En son erişim tarihi: 07.07.2019)
- İğde, E. (2010). Yapısal değişiklik altında birim kök testleri ve bazı makro iktisadi değişkenler üzerine uygulamalar. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı. Adana.
- Kalça, A. ve Atasoy, Y. (2008). Ekonomik Büyüme Aracı Olarak Bilgi Yayılımları ve İnovasyon. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management* , 3(2), 95-110.
- Kılınç, E. C. (2011). İnovasyon ve ulusal kalkınma: AB ülkeleri ve Türkiye üzerine bir inceleme. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Karaman.

- Moore, T. (2008, April 9). Finnish education system. Northern Ireland Assembly Research And Library Service, Research Paper, 46/8.
- OECD (https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=MSTI_PUB&lang=en) (En son erişim tarihi: 07.07.2019)
- OECD, <http://www.oecd.org/sti/msti.htm> (En son erişim tarihi: 07.07.2019).
- OECD, <http://www.oecd.org/sti/msti.htm> (En son erişim tarihi: 07.07.2019)
- Özer, M. ve Çiftçi, N. (2008). Ar-Ge tabanlı içsel büyüme modelleri ve Ar-Ge harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisi: OECD ülkeleri panel veri Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*,10(16), 219-239.
- Polattaş, O. (2009). Şirketlerde inovasyon sisteminin gelişimi. Maliye uzman yardımcısı mesleki yeterlilik tezi. Ankara.
- Popa, I. L., Preda, G. ve Boldea, M. (2010). A Theoretical Approach Of The Concept Of Innovation, West University Of Timisoara. *Managerial Challenges of the Contemporary Society*, 29, 151-156.
- Sinno, F. (2012). The Finnish Innovation System: National And Sub-National Innovation Policies, Greater Europe Desk Office of International Coordination State Development,.
- Tanyeri, M. ve Aytakin, F. (2005). Rekabet değişkeni olarak dış kaynak kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 268-279.
- TÜİK. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24861> (En son erişim tarihi 07.07.2019)
- TÜİK. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24865> (En son erişim tarihi 07.07.2019)
- Ünlü, F. (2013). Avrupa Birliği yenilik karnesi ve Türkiye: Karşılaştırmalı bir değerlendirme . *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 42, 161-192.
- Yaylalı, M., Işık, C. ve Akan, Y. (2010). Türkiye’de Ar&Ge yatırım harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki eşbütünleşme ve nedensellik ilişkisi 1990-2009. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 5(2), 13-26.

Araştırma Makalesi, Gönderim Tarihi: 11.03.2024; Kabul Tarihi: 14.05.2024
DOI: 10.47129/ bartiniibf.1450970

Arıcıların Sorumluluk ve Yetkinlik Özellikleri ile Yaşam Doyumu, İşe Bağlılıkları ve İş Performansları Arasındaki İlişkisi

Öğr. Gör. Mahmut ÇAKAN

Bingöl Üniversitesi Kariyer Planlama Uygulama ve Araştırma Merkezi
mahmutcakan@bingol.edu.tr, Orcid ID: 0009-0006-5285-0527

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih BÜKÜN

Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü
mfbukun@bingol.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-6487-4776

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk BARMANPEK

Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü
ubarmanpek@bingol.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-1473-4841

Öğr. Erdal IRMAK

Milli Eğitim Bakanlığı, erdalirmak_83@hotmail.com, Orcid ID: 0009-0006-7491-515X

Öğr. Zeliha ÖZGÜN

Milli Eğitim Bakanlığı, ozgunzelihaa@gmail.com, Orcid ID: 0009-0006-0495-4882

Öz

Bu çalışma beş faktör bir kişilik boyutundan biri olan sorumluluk kişilik özelliğinin, temel ihtiyaçlardan biri kabul edilen yetkinlik boyutu aracılığıyla yaşam doyumu, işe bağlılık ve iş performansı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma aracılık mesleği ile uğraşan ve yaş ortalaması 40.72 olan 236 kişilik bir örneklem ile yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, sorumluluk kişilik boyutu ile yetkinlik arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yetkinlik temel ihtiyacı ile işe bağlılık, yaşam doyumu ve performans algısı arasında da pozitif anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın hipotezleri yol analizi (path analysis) metodu ile jamovi istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Arıcılarda sorumluluk kişilik boyutunun, yetkinlik temel ihtiyacı aracılığında, işe bağlılık, yaşam doyumu ve performans algısı üzerindeki dolaylı etkisi anlamlı çıkmıştır. Yani arıcıların sorumluluk kişilik özelliğine bağlı olarak işlerinde yetkin hissettikleri ve bunun da onların işe bağlılıklarına, yaşam doyumlarına ve işteki performans algılarında artışa yol açtığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Arıcılık, sorumluluk, yetkinlik, işe bağlılık, yaşam doyumu, iş performansı

JEL Sınıflandırması: J28, Q10

The Relationship Between Conscientiousness and Competence Characteristics of Beekeepers and Their Life Satisfaction, Work Commitment and Job Performance

Abstract

This study aimed to examine the relationship between the conscientiousness personality trait, one of the five-factor personality dimension, and life satisfaction, work engagement and job performance through the competence dimension, which is considered one of the basic needs. The study was conducted with a sample of 236 beekeepers and whose average age was 40.72. According to the results of the study, it was determined that there was a positive significant relationship between the conscientiousness personality dimension and competence. Additionally, it was determined that there was a positive significant relationship between the basic need for competence and work engagement, life satisfaction and performance perception. The hypotheses of the study were analyzed using the path analysis method and the jamovi statistical program. the conscientiousness personality dimension in beekeepers is related to work commitment, life satisfaction and performance perception was significant through competence. In other words, it has been observed that beekeepers feel competent in their jobs due to the conscientiousness personality trait, and this leads to an increase in their commitment to work, life satisfaction and perception of performance at work.

Keywords: Beekeeping, conscientiousness, competence, work commitment, life satisfaction, job performance

JEL Classification: J28, Q10

Giriş

Kişilerin yaptıkları işe bağlı olarak farklı psikolojik deneyimler yaşadıkları çalışmalarda gösterilmiştir. Dolayısıyla kişilik özelliği kişinin işi ile kurduğu bağ ve psikolojik iyi oluş durumunu etkileyecek bir faktör olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı kişilik boyutlarından sorumluluk kişilik boyutunun derecesine göre kişinin işine olan bağlılığında, yaşam doyumunda ve işinde göstereceği performansta nasıl farklılıklar olacağını ele almaktır. Sorumluluk kişilik boyutu ile kişilerin işlerinde gösterdikleri performans, yaşam doyumları ve işe bağlılıkları arasındaki ilişki incelenirken aynı zamanda kişilerin işinde yetkin hissetmelerinin de ne derece etkili bir faktör olabileceği araştırılmıştır.

Bu çalışmada arıcılık mesleği ile uğraşan kişilerin davranışları anlaşılmaya çalışılmıştır. Ülkemizde hayvancılık faaliyeti içinde arıcılık önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca ülkemiz arıcılık açısından dünyada ön sıralarda yer almaktadır. Örneğin, ülkemizde 2022 yılında 95.386 köyde arıcılık faaliyeti yapılmıştır. Ayrıca bal üretiminde ülkemiz 2021 faaliyet raporlarına göre Çin Halk Cumhuriyeti'nden sonra 96.344 ton ile ikinci sırada yer almıştır (TUİK, 2023). Bu veriler dikkate alındığında arıcılık mesleği ile

uğraşan kişilerin davranışlarını anlamak önemli görülmektedir. Arıcılık mesleği ile uğraşan kişilerin davranışlarını anlamaya yönelik çalışmalar sınırlı olsa da, arıcılıkta bir kişilik özelliği olarak planlı ve titiz çalışmanın önemini vurgulayan bir çalışma bulunmaktadır (Görgü Akçay ve Bükün, 2022). Bu alan yazını dikkate alınarak sorumluluk kişilik özelliğinin arıcılarda önemi ve başka değişkenlerle ilişkisi çalışma kapsamında araştırılmıştır.

1. Literatür Taraması

Belirli kişilik yapılarını derinlemesine ele alan ölçeklerden biri olan beş faktör kişilik boyutu dışadönüklük-içedönüklük, yumuşak başlılık-düşmanlık, özdenetim-sorumluluk, duygusal denge ve gelişime açıklık boyutlarından oluşmaktadır. Bu alt boyutlardan sorumluluk bileşeninin yeterlilik, düzen, titizlik, görevşinaslık, başarı çabası, öz-disiplin ve tedbirlik alt boyutlarından oluştuğu belirtilmiştir (Costa ve diğ., 1991; Somer ve diğ., 2002). Sorumluluk boyutu insanların görevlerini ne ölçüde aktif olarak planladığı, organize ettiği ve yerine getirdiğini de ifade etmektedir (Stewart, 1999). Dolayısıyla sorumluluk kişilik özelliği bir işte başarılı olmak için önemli bir faktör olabilir. Örneğin, bir metaanaliz çalışmasında iş performansı ile sorumluluk arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Barrick ve Mount, 1991). Başka çalışmalarda da sorumlu kişilik sahibi olmak ile işteki performans arasında pozitif bir ilişki rapor edilmiştir (Witt ve diğ., 2002; Witt ve Ferris, 2003). Farklı iş setlerinde sorumluluk kişilik özelliği bir işteki başarıda tutarlı bir yordayıcı olmuştur (Barrick ve Mount, 2005).

Öz belirleme kuramı, sosyal bir varlık olarak ele aldığı insanın sosyal bağlam içinde etkin birer birey olmaya çalışırken yaşadığı bilişsel ve duyuşsal süreçleri ele almaktadır (Ryan ve Deci, 2000). Kuram yetkinlik, aidiyet ve özerklik olarak insanın ihtiyaç duyduğu üç temel ihtiyacın olduğunu dile getirmektedir (Deci ve Vansteenkiste, 2004). Bu çalışmada öz belirleme kuramının önemli gördüğü temel ihtiyaçlar bileşenlerinden yetkin olma ihtiyacının aracı rolü dikkate alınmıştır. Yetkin olma ihtiyacı, bireylerin çevre ile etkileşiminde kendilerini etkili hissetmeye yönelik doğal isteklerinin sonucu olarak ortaya çıkan bir ihtiyaç şeklinde tanımlanmaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Ayrıca yetkin olma ihtiyacı, kişilerin kapasitelerine dayanarak yeterli olma duygusuna erişmelerini ifade etmektedir. Yani yaptığı işte başarılı olan kişilerin yeterli olma duygusunu tatmaları sonucu yetkin olma ihtiyacının karşılanacağı varsayılmaktadır (Deci ve Ryan, 2002; Deci ve diğ., 1996). Yetkin olma ihtiyacının karşılandığı bireylerin iş performansı ve iyi oluşlarının olumlu etkilendiği çalışmalarda desteklenmiştir. Örneğin, yetkin olmanın iş performansına olumlu yansıdığı gösterilmiştir (Wang ve Haggerty, 2011). Öz belirleme kuramının dile getirdiği temel ihtiyaçların karşılanması, kişilerin psikolojik iyi oluşlarının artmasına yardımcı olduğu belirtilmiştir (Ntoumanis, 2009; Reis, 2000). Yapılan başka çalışmalarda da algılanan iş yeterliğinin, yani bireylerin belirli görevleri yerine getirme veya belirli alanlarda performans gösterme yeteneklerine ilişkin değerlendirmelerinin (Ford, 1985), daha iyi iş performansına (Abbas ve diğ., 2019; Berdicchia ve Masino, 2019) ve refaha (Hurst ve Prescott, 2022) yol açtığı gösterilmiştir. Bu çalışma bağlamında da yetkin olmanın işe bağlılığa, yaşam doyumuna ve işte gösterilen performansa olumlu yansıtacağı öngörülmüştür. Bunun yanında kişilik ve iş

yetkinliği arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda, proaktif kişilik ile iş yetkinliği arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir (Clegg ve Spencer, 2007; Parker ve Collins, 2010). Buradan hareketle sorumlu kişilik özelliğinin bir sonucu olarak kişilerin işlerinde yetkin hissedecekleri ve bununda işine ve duygu durumuna olumlu yansıtacağı öngörülmüştür.

Çalışmada başka bir değişken olan işe bağlılık kavramı üç boyut olarak yapılan işe karşı istek duyma, kendini işe adama ve işte yoğunlaşma şeklinde tanımlanmıştır (Maslach ve diğ., 2001; Schaufeli ve diğ., 2002). Ayrıca işe bağlılık kişinin yaptığı işe yönelik yüksek düzeyde bir motivasyona sahip olmasını içermektedir (Bakker ve diğ., 2008). İşine bağlı kişiler sadece fiziksel olarak işe odaklanmazlar, bilişsel ve duygusal olarak da işin içinde olurlar (Ashforth ve Humphrey, 1995). Bunun yansımaları olarak, işine bağlı kişilerin işlerinde yüksek verimlilik gösterdikleri ve işlerinden doyum aldıkları belirtilmiştir (Harter ve diğ., 2002). İşe bağlılığın aynı zamanda psikolojik iyi oluş üzerinde olumlu etkisinin olduğu belirtilmiştir (Wang, 2024). Örneğin, öğretmenlerin işe bağlılıkları ile iyi oluşları arasında olumlu bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Liu ve diğ., 2023). Farklı çalışmalarda işe bağlılık ile yetkinlik arasında anlamlı bir ilişki olduğu da belirtilmiştir (Pranitasaria ve diğ., 2022; Tian ve diğ., 2019). Ayrıca yetkin olmanın işe bağlılığa yardımcı olduğu dile getirilmiştir (Chen ve diğ., 2022). Bu çalışma kapsamında da işinde yetkin olmanın arıcıların iş performansına, işe bağlılığına ve iş tatminine nasıl yansıtacağı ele alınmıştır.

Yaşam memnuniyeti, kişinin yaşam kalitesinin bilişsel ve toplam bir değerlendirmesi olarak ele alınmıştır (McDowell, 2010; Pavot ve Diener, 1993). İşinde yetkin olma ile yaşam doyumları arasında pozitif bir ilişkinin olduğu dile getirilmiştir (Pranitasaria ve diğ., 2022). Örneğin, Portekizli sürücülerle yürütülen bir çalışmada yaşam doyumları ve işe bağlılıkları arasında anlamlı bir ilişki rapor edilmiştir (Ferreira ve diğ., 2020). Bir işyerindeki olumlu ve olumsuz deneyimler zihinsel refah ve sağlığı etkilemektedir (Aholu ve diğ., 2005; Erdoğan ve diğ., 2011; Faragher ve diğ., 2005; Hakanen ve diğ., 2008; Schaufeli ve diğ., 2009). Yapılan bir işin yansımaları olarak deneyimlenen psikolojik iyi oluşun işe bağlılıktaki yükseliş ile bir ilişkisinin olduğu da vurgulanmıştır (Harter ve diğ., 2002). Bu bağlamlar dikkate alınarak, bu çalışmada arıcıların işlerinde yetkin hissetmelerini aynı zamanda onların yaşam memnuniyetlerini de etkileyeceği öngörülmüştür.

İlgili alan yazını dikkate alındığında arıcıların kişilik özelliklerine bağlı olarak yaşadıkları psikolojik süreçleri ele alan bir çalışma bulunmamıştır. Bu çalışma arıcıların sorumluluk kişilik özelliklerine bağlı olarak işlerinde gösterdikleri performans, işlerine bağlılıkları ve yaşam doyumları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu ilişki temelinde arıcıların işlerinde yetkin hissetmelerinin aracı rolü de dikkate alınmıştır. Yani sorumlu davranan arıcıların işlerinde yetkin hissedecekleri ve buna bağlı olarak iş performansı, işe bağlılıkları ve iş tatmininin olumlu olarak artacağı öngörülmüştür.

2. Yöntem

2.1. Hipotezler

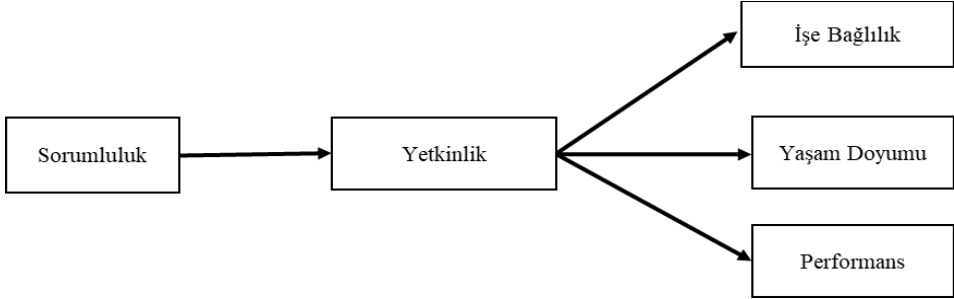
Bu çalışmada sorumluluk kişilik özelliği ile yetkinlik arasındaki ilişkinin yapılan işteki bağlılığı ve performansı artıracığı ve yaşam doyumuna olumlu yansıtacağı düşünülmektedir. Çalışmanın hipotezleri aşağıda belirtilmiştir. Çalışmanın hipotez edilen yol modeli şekil-1’de gösterilmiştir.

H1: Sorumluluk kişilik özelliği ile işteki yetkinlik arasında anlamlı pozitif bir ilişki beklenmektedir.

H2: Yetkinlik ile işe bağlılık, yaşam doyumuna ve işteki performans arasında anlamlı pozitif bir ilişki beklenmektedir.

H3: Yetkinlik, sorumluluk ile işe bağlılık, yaşam doyumuna ve işteki performans arasındaki ilişkide anlamlı olarak aracılık rolünde bulunacaktır.

Şekil 1: Sorumluluk ile İşe Bağlılık, Yaşam Doyumu ve Performans Arasında Yetkinliğin Aracı Rolü

2.2. Katılımcılar

Çalışmaya 243 kişi katılmıştır. Ölçeklerin tamamını doldurmamayan 7 kişi çalışmadan çıkarılarak 236 kişi ile analizler yapılmıştır. Yaşını belirten 213 katılımcının yaş ortalaması 40.72 ($SS = 12.35$) olarak rapor edilmiştir. Çalışmaya 197 erkek ($Ort. = 41.42$, $SS = 12.23$) ve 15 kadın ($Ort = 30.53$, $SS = 8.95$) katılmıştır. Çalışma için Bingöl Üniversitesi Etik Kurulu’ndan 01.09.2022 tarih ve E.70463 protokol numaralı etik kurul onay belgesi alınmıştır.

2.3. İşlem

Veri toplamak için çevrim içi veri toplama platformu kullanılmıştır. Analiz süreçlerinden önce, çalışmanın verisi kayıp değerler, uç değerler ve ilgili tanımlayıcı istatistikler açısından gözden geçirilmiştir. Ölçeklerin tamamını doldurmamayan kişilerin

verileri çalışmadan çıkarılmıştır. Uç değer analizleri sonucunda 6 çok değişkenli ve 4 tane de tek değişkenli uç değer analize dahil edilmemiştir.

2.4. Ölçme Araçları

2.4.1. Demografik bilgi formu: Yaş, cinsiyet, meslek süresi, kovan sayısı, son 1 yıl içinde elde edilen mal miktarı ve yıllık kar miktarı sorularından oluşmaktadır.

2.4.2. Sorumluluk Ölçeği: Katılımcıların sorumluluk kişilik özelliklerini ölçmek için Büyük Beşli Kişilik Envanterinin (Benet – Martinez ve John, 1998) sorumluluk alt ölçeği kullanılmıştır. Envanterin Türkçe uyarlaması Nebi Sümer tarafından 56 ülkede Beş Büyük Kişilik Özelliğinin araştırıldığı uluslararası bir çalışmanın parçası olarak yapılmıştır (Schmitt ve diğ., 2007). Türkçe uyarlama çalışmasında sorumluluk alt boyutu için Cronbach alfa değeri .77 olarak bulunmuştur. 9 maddeden oluşan sorumluluk alt ölçeği 5 dereceli Likert olarak (1 = kesinlikle katılmıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum) sıralanmıştır. Örnek madde olarak “kendimi işini tam yapan biri olarak görüyorum”. Bu çalışma kapsamında ölçeğin güvenirlik katsayısı ($\alpha = .81$) olarak rapor edilmiştir.

2.4.3. Yetkinlik Ölçeği: Kendilerini ne kadar yeterli gördüklerine dair maddeler Van den Broeck ve diğ. (2010) tarafından geliştirilen işle ilgili temel ihtiyaç memnuniyeti ölçeğinin yetkinlik alt boyutu kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Dönmez (2014) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmasında yetkinlik alt boyutunun Cronbach alfa değeri .85 olarak bulunmuştur. 5 dereceli Likert olarak (1 = kesinlikle katılmıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum) sıralanan ölçek maddeleri 5 maddeden oluşmaktadır. “İşimdeki görevlerime tam anlamıyla hakimim” maddesi örnek teşkil etmektedir. “İşimi hakkıyla yerine getirebildiğimden emin değilim” maddesi orijinal çalışmada çıkarıldığı için bu çalışma içinde ilgili madde analiz dışında tutulmuştur. Kalan 4 maddenin ölçeğin iç-tutarlılık güvenirlik katsayısı ($\alpha = .87$) olarak rapor edilmiştir.

2.4.4. Yaşam Doyumu Ölçeği: Ölçek kişilerin yaşam memnuniyetini ölçen maddelerden oluşmaktadır (Diener ve diğ., 1985). Türkçe uyarlaması Köker (1991) tarafından geliştirilen ölçeğin Cronbach alfa değeri .86 olarak bulunmuştur. 5 maddeden oluşan ölçeğin maddeleri Likert tipi (1 = hiç uygun değil, 5 = çok uygun) olarak derecelendirilmiştir. Örnek madde olarak “yaşamım birçok yönüyle ideallerime yakın” verilebilir. Maddelerin güvenirlik iç-tutarlılık katsayısı ($\alpha = .82$) olarak rapor edilmiştir.

2.4.5. İşe Bağlılık Ölçeği: Utrecht işe bağlılık ölçeğinin ultra-kısa versiyonu olan (Schaufeli ve diğ., 2006) ve Bilginoğlu ve Yozgat (2019) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ölçek bu çalışmada kullanılmıştır. Kısa versiyonu 3 maddeden oluşan ölçeğin maddeleri 5 dereceli Likert olarak (1 = kesinlikle katılmıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum) sıralanmıştır. Ölçek içinde örnek madde olarak “işimde kendimi enerji dolu hissedirim” maddesi verilebilir. Ölçeğin iç-tutarlılık katsayısı ($\alpha = .86$) olarak ölçülmüştür.

2.4.6. Performans Ölçeği: Katılımcıların performans algılarını ele alan ölçek 7 maddeden oluşan ve şirket anlamında performans ölçen bir ölçektir (Erdoğan, 2011). Orijinal çalışmanın Cronbach alfa değeri ise .83 olarak rapor edilmiştir. 5’li Likert (1 =

kesinlikle katılmıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum) olarak derecelendirilmiş ölçek için örnek madde olarak “iş hedeflerime fazlasıyla ulaşıyorum” şeklindedir. Bu çalışmada ise hipotezlerin uygunluğu için 4 madde kullanılmıştır. Bu maddelerin iç-tutarlılık katsayısı ($\alpha = .84$) olarak ölçülmüştür.

3. Bulgular

3.1. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular

Arıcılık mesleğinde geçen süre ile işinde yetkin olduğunu hissetme arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = .40, p < .001$). Arıcıların işinde geçirdikleri süre onların işlerinde yetkin olmasını da getirmiştir. Ancak işinde yetkin hissetme ile kişilerin elde ettikleri mal miktarı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($r = .07, p = .34$). Dolayısıyla yetkin olmanın ürün bazında performansa yansımadağı görülmektedir. Ancak elde edilen kar ile yetkinlik arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .47, p < .001$). Aynı zamanda işte çalışılan süre ile elde edilen kar arasında da pozitif anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r = .27, p < .001$). Benzer sonuçlar sorumluluk kişilik özelliğine sahip olma ile çalışılan süre ($r = .33, p < .001$), elde edilen bal miktarı ($r = .007, p = .92$) ve kazanılan kar ($r = .50, p < .001$) arasında görülmüştür.

Tablo 1: Demografik Bilgiler

Değişkenler	Ort.	SS	N	%	
Yaş	40.72	12.35	213		
Cinsiyet					
			Kadın	15	6.36
			Erkek	197	83.47
			Belirtmeyen	24	10.17
Süre	11.3	9.42			
Kovan sayısı	192	234			
Bal miktarı	345050	3.54			
Kar					
			0-19 bin	81	38.9
			20 bin - 49 bin	39	18.8
			50 bin - 99 bin	29	13.9
			100 bin - 249 bin	35	16.8
			250 bin - 499 bin	15	7.2
			500 bin ve üstü	9	4.3

Süre: Kaç yıldır arıcılık mesleğini yapıyorsunuz?

Kovan sayısı: Sahip olduğunuz kovan sayısını yazınız?

Bal miktarı: Son 1 (bir) yıl içinde kilo olarak elde ettiğiniz bal miktarını yazınız?

Kar: Arı ürünlerinden yıllık ne kadar kar elde ediyorsunuz?

3.2. Yol Analizi

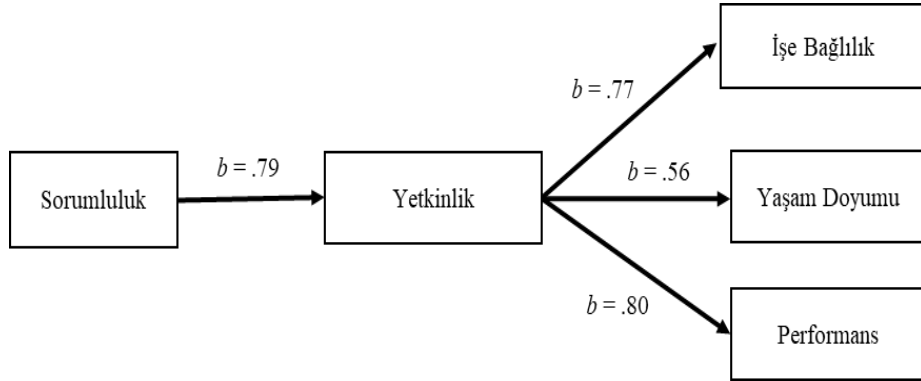
Bu çalışmanın hipotezlerini test etmek için önerilen yol analizi JAMOVÍ programı yardımıyla yapılmıştır. Modelde sorumluluk bağımsız değişken (exogenous variable) ve yetkinlik, işe bağlılık, yaşam doyumu, performans ise bağımlı değişken (endogenous variable) olarak tanımlanmıştır. Analiz sonucunda $\chi^2(3, N = 226) = 17.1, p < .001, TLI = .94, CFI = .98, RMSEA = .14$ uyum indeksleri ortaya çıkmıştır. Bütün uyum indeksleri olmasa da kısmen modele uyum gösterdikleri görülmektedir. Yol analizi modellerinde kabul edilebilir uyum indeksi kriterleri ($\chi^2 / df = 2 \leq \chi^2 / df \leq 3, TLI = .90 \leq TLI \leq .95, CFI = .90 \leq CFI \leq .95, RMSEA = .05 \leq RMSEA \leq .08$) olarak dikkate alınmıştır (Bollen, 1990; Hooper ve diğ., 2008; Hu ve Bentler, 1999; Kline 2011).

Modeldeki parametrelere bakıldığında sorumluluk kişilik özelliğinin yetkin olmayı pozitif ve anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($b = .79, SE = .05, z = 14.5, p < .001; CI [.68, .90]$). Dolayısıyla yüksek sorumluluk kişilik özelliğine sahip kişilerin işlerinde yüksek oranda yetkinlik göstermişlerdir. Ayrıca, işinde yetkin olma durumu işe bağlılık ($b = .77, SE = .04, z = 19, p < .001; CI [.69, .85]$), yaşam doyumu ($b = .56, SE = .05, z = 10.1, p < .001; CI [.45, .67]$) ve performans algısını ($b = .80, SE = .03, z = 21.5, p < .001; CI [.73, .87]$) pozitif ve anlamlı olarak yordamaktadır. İşinde yetkin olduğunu ifade eden kişilerin işe bağlılıklarının, yaşamdan hoşnut olma seviyelerinin ve işteki hedeflerine ulaşmalarının yüksek olduğu görülmektedir.

Modelde direk olmayan etkilere (indirect effect) bakıldığında ise bütün etkilerin anlamlı olduğu görülmektedir. Sorumluluk kişilik özelliğinin yetkin olma aracılığıyla işe bağlılık ($b = .61, SE = .05, z = 11.52, p < .001; CI [.50, .71]$), yaşam doyumu ($b = .44, SE = .05, z = 8.32, p < .001; CI [.34, .55]$) ve performans algısı ($b = .63, SE = .05, z = 12.03, p < .001; CI [.53, .74]$) üzerindeki dolaylı etki anlamlı çıkmıştır. Dolayısıyla sorumluluk sahibi kişilerin aynı zamana işlerinde yetkin oldukları ve bunun da işe bağlılıklarına, yaşam doyumlarına ve işteki performanslarına olumlu yansıdığı görülmektedir.

Modelde açıklanan varyanslar dikkate alındığında yetkin olma ($R^2 = .48$), işe bağlılık ($R^2 = .61$), yaşam doyumu ($R^2 = .31$) ve performans ise ($R^2 = .67$) oranında açıklanmıştır. Görüldüğü gibi modeldeki bağımlı değişkenlerdeki değişimler yüksek oranda açıklanmıştır.

Şekil 2: Sorumluluk ile İşe Bağlılık, Yaşam Doyumu ve Performans Arasında Yetkinliğin Aracı Rolü

Not. 1. Koyu işaretlenen bütün oklar anlamlı sonuçları temsil etmektedir. **Not. 2.** Yol modelindeki değerler standart olmayan parametreleri temsil etmektedir.

Tablo 2: Korelasyonlar, Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenirlik Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5
1.Sorumluluk	(.81)				
2.Yetkinlik	.69***	(.87)			
3.İşe Bağlılık	.66***	.78***	(.86)		
4.Yaşam Doyumu	.37***	.56***	.54***	(.82)	
5.Performans	.63***	.82***	.83***	.55***	(.84)
Ort.	3.91	4.02	4.11	3.44	3.94
SS	.66	.76	.74	.76	.74

Not. 1. Güvenirlik katsayıları parantez içinde gösterilmiştir.

2. $N = 226$. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Sonuç ve Değerlendirmeler

Bu çalışmada, sorumluluk kişilik özelliği ile işe bağlılık, yaşam doyumu ve işte gösterilen performans arasındaki ilişki ele alınmıştır. Ayrıca bu değişkenler arasındaki ilişki ele alınırken işte yetkin olmanın aracı rolü de dikkate alınmıştır. Çalışmanın hipotezleri aracılık mesleği ile geçinen katılımcılardan oluşmuştur.

İşinde yetkin olmanın aynı zamanda olumlu çıktılarının olduğu belirtilmiştir (Chen ve diğ., 2022; Hurst ve Prescott, 2022). Bu çalışmada arıcıların işinde yetkin hissetmelerinin işlerinde geçirdikleri süreye bağlı olduğu görülmüştür. Yetkin olmanın işte gösterilen performans ile ilişkisine bakıldığında ise, yetkin olmanın ürün bazında

performansa yansımadağı ancak kar olarak sorulan performans algısı açısından pozitif anlamlı bir ilişki görülmüştür. Dolayısıyla, maddi olarak ölçülen performans olmasa bile kişilerin işlerinde kendilerini başarılı görmeleri açısından yetkinlik önemli bir faktör olmaktadır. Yetkinlikte görülen sonuçların sorumluluk kişilik özelliğinde de görüldüğü tespit edilmiştir. Yani, sorumlu kişilik ile çalışılan süre ve kazanılan kar olarak performans arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Sorumluluk kişilik özelliği ile işinde yetkin olma arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla yüksek derecede sorumluluk kişilik özelliğine sahip kişilerin işlerinde de yüksek oranda yetkinlik gösterecekleri görülmüştür. Çalışmalarda proaktif kişilik ile iş yetkinliği arasında pozitif ilişkinin olduğu belirtilmiştir (Clegg ve Spencer, 2007; Parker ve Collins, 2010). Ayrıca lise öğrencilerinin akademik yeterlilik ve başarıya ilişkin öz algıları arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışmada, sorumluluk konusunda yüksek puan alan öğrencilerin yüksek akademik yeterlilik algısına da sahip oldukları bulunmuştur (Smith ve diğ., 2024). Dolayısıyla kişilik boyutu (sorumluluk) ile temel ihtiyaç bileşeni (yeterlik) arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

İşinde yetkin olmanın işe bağlılığı, yaşam doyumunu ve işindeki performans algısını anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. Yani, işinde yetkin olduğunu ifade eden kişilerin işe bağlılıklarının, yaşamdan memnuniyet derecelerinin ve işteki hedeflerine ulaşmalarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar yarı deneysel bir çalışmada işinde yetkin olmanın işe bağlılığı getirdiği bulgusu ile tutarlılık göstermektedir (Chen ve diğ., 2022). Ayrıca işinde yetkin olma ile yaşam doyumunu arasındaki bulguyu destekleyen farklı çalışmalar da söz konusudur (Ferreira ve diğ., 2020; Pranitasaria ve diğ., 2022). Bu çalışmada gösterilen yetkinlik ve işe bağlılık arasındaki anlamlı ve pozitif ilişki alan yazında desteklenmiştir (örn.; Payne, 2005). İşteki performans ve yetkinlik arasındaki ilişkiye dair bir çalışmada, yeterlilik ihtiyacı tatmin edilen çalışanların görev başarısı ve hedefe ulaşmaya olumlu yansıdığı tespit edilmiştir (Moore ve diğ., 2024).

Çalışmada hipotez edilen yol modelinde dolaylı etkilerin anlamlı olduğu görülmüştür. Yani sorumluluk kişilik özelliğine sahip kişilerin işe bağlılıklarında, yaşam doyumlarında ve performans algısındaki pozitif ilişkinin işinde etkin olmanın aracı etkisinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla sorumluluk sahibi kişiliğin işte yetkin olmaya olumlu yansıdığı ve bununla kişilerin işe bağlılıklarına, yaşam doyumlarına ve işteki performanslarına olumlu yansıdığı görülmektedir. Bir kişilik özelliği olarak sorumluluk boyutunun yeterlilik ve başarı çabası gibi yeterli olmayı gerektiren bileşenleri içerdiği belirtilmiştir (Costa ve diğ., 1991; Somer ve diğ., 2002). Dolayısıyla sorumlu davranmanın yetkin olmayı beslediği bu çalışma ile de desteklenmiştir. Literatürde öz-farkındalığın işteki yetkinliği olumlu etkilediği ve bunun da işe bağlılığı artırdığı bulunmuştur (Chen ve diğ., 2022). Bu çalışmada ise işteki yetkinlik ile işe bağlılık arasındaki ilişki sorumluluk kişilik özelliğinin dolaylı etkisi üzerinden gösterilmiştir. Farklı çalışmalarda sorumlu olma ile yaşam doyumunu (Kalimo ve Vuori, 1990; Lauerma ve König, 2016) ve işteki performans (Barrick ve Mount, 1991) arasındaki olumlu ilişkinin yetkin olma ile sağlandığı bu çalışma ile gösterilmiştir.

Bu çalışmada gösterildiği gibi iş alanında çalışanın kişilik özellikleri hem çalışanın psikolojik sağlığını, hem işi ile olan bağlılığını ve hem de performansını etkilediği bulunmuştur. Özellikle sorumlu olmanın hem iş ile ilgili ve hem çalışan üzerinde olumlu sonuçlarının olduğu farklı çalışmalarda belirtilmiştir (örn., Barrick ve Mount, 1991; Lauerma ve König, 2016). Ancak bu çalışma ile özellikle sorumlu olmanın temel ihtiyaçlardan biri olan yeterlilik ihtiyacına olumlu cevap verdiği için kişilerin hem işine ve hem de yaşamına olumlu yansıdığı görülmüştür. Özel olarak bu çalışmada arıcıların davranışları ele alınmıştır. Özellikle iş esnasında gerekli dikkati ve özeni gerektiren bir iş olarak arıcılıkta, sorumlu olmanın önemi de ayrıca ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın ele aldığı hipotezler ilişkisel yöntem dikkate alınarak incelendiği için değişkenler arasında bir nedensellik olduğu ile sürülemez. Bu noktada ileri de yapılacak çalışmalarda tercih edilecek kontrollü araştırma yöntemlerinden deneysel veya yarı deneysel yöntemlerin bu çalışmada elde edilen sonuçları güçlendirmesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca bu çalışmada kişilik gibi içsel faktörler dikkate alınarak işte gösterilen performans anlaşılmalı çalışılmıştır. Ancak dışsal faktörlerde elde edilen bal miktarını etkileyeceğinden kişilerin performansı üzerinde etkisi olacaktır. Bu çalışmada örneğin iklim koşulları gibi dışsal faktörler dikkate alınmadığı için ileride yapılacak çalışmalarda göz önünde bulundurulabilir. Beklendiği gibi arıcılık mesleği ile uğraşanların çoğunluğu erkek olduğu için bizimde katılımcılarımızın çoğunluğunu erkekler oluşturmuştur. Arıcılık mesleğindeki erkek dominantlığına rağmen çalışmada kadın katılımcıların yer alması önemlidir. Özellikle kadın katılımcıların yaş ortalamasının erkeklerle karşılaştırıldığında düşük olması, kadınlarında arıcılık mesleğinde yer almaya başladığını göstermektedir. Ayrıca arıcılık mesleği arı gibi hassas bir canlı ile uğraşmayı gerektirdiği için, işinde sorumlu davranmak başarılı olmaya yardımcı olduğu görülmüştür. Sorumlu davranmanın getirdiği yetkinlik ve sonucunda kişi ve iş ile ilgili olumlu çıktılar, arıcılıkta sorumluluk sahibi olmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları bağlamında arıcılık mesleği ile uğraşan kişilerin hem iş performansları ve hem de iş tatmini ile bağlılıklarının işlerinde sorumlu davranmaları ve yetkin olmaları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla arıcıların işlerinde yetkin hissetmeleri için arıcılığın gerektirdiği sorumlulukların farkında olmalarının bilgisi arıcıların bağlı olduğu kurumlar tarafından verilmesi önemlidir. Çünkü arıcıların sorumlu davranmaları ve yetkin hissetmeleri arıcılık mesleğine devam edip etmeyeceklerinde belirleyici olabilir. Çünkü işinden yeteri kadar tatmin olmayan ve performans göstermeyen arıcılar işlerini bırakabilir. Arıcılara işlerinde başarılı olmalarının bir yolunun da işlerinde dikkatli, titiz ve hassas olmaları tavsiye edilebilir. Bunun yanında arıcılık bilgisine sahip olmalarının yetkin hissetmelerinde önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Sonuç olarak, iş alanında çalışanların kişilik özelliklerinin onların psikolojik ihtiyacını ve işteki performansını etkilemesi açısından önemli olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kişilik özellikleri ile işin gerektirdiği şartların birbirine uyumlu olmasının olumlu sonuçlarının olacağı bu çalışma ile desteklenmiştir.

Etik Beyanı: Çalışma için Bingöl Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 01.09.2022 tarih ve E.70463 protokol numaralı etik kurul onay belgesi alınmıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmadaki birinci yazarın makalenin hazırlanmasında, geliştirilmesinde ve yayınlanmasında yaptığı katkı yüzde otuz, ikinci yazarın yaptığı katkı yüzde otuz, üçüncü yazarın yaptığı katkı yüzde yirmi, dördüncü yazarın yaptığı katkı yüzde on, beşinci yazarın yaptığı katkı yüzde on oranındadır.

Çıkar Çatışması: Makalenin yazar/yazarlarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Abbas, M., Raja, U., Anjum, M. ve Bouckennooghe, D. (2019). Perceived competence and impression management: Testing the mediating and moderating mechanisms. *International Journal of Psychology*, 54(5), 668-677.
- Ahola, K., Honkonen, T., Isometsä, E., Kalimo, R., Nykyri, E., Aromaa, A. ve Lönnqvist, J. (2005). The relationship between job-related burnout and depressive disorders—results from the Finnish Health 2000 Study. *Journal of Affective Disorders*, 88(1), 55-62.
- Ashforth, B. E., and Humphrey, R. H. (1995). Emotion in the workplace: A reappraisal. *Human Relations*, 48, 97-125.
- Bakker, A. B., Schaufeli, W. B., Leiter, M. P. ve Taris, T. W. (2008). Work engagement: An emerging concept in occupational health psychology. *Work & Stress*, 22(3), 187-200.
- Barrick, M. R. ve Mount, M. K. (1991). The big five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 44, 1-26.
- Barrick, M. R. ve Mount, M. K. (2005). Yes, personality matters: Moving on to more important matters. *Human Performance*, 18(4), 359-372.
- Benet-Martínez, V. ve John, O. P. (1998). Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait-multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 729.
- Berdicchia, D. ve Masino, G. (2019). Leading by leaving: Exploring the relationship between supervisory control, job crafting, self-competence and performance. *Journal of Management & Organization*, 25(4), 572-590.
- Bilginoğlu, E. ve Yozgat, U. (2019). Ultra-Kisa İşe Angaje Olma Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması. *Business and Management Studies: An International Journal*, 7(5), 2863-2872.

- Bollen, K. A. (1990). Overall fit in covariance structure models: Two types of sample size effects. *Psychological Bulletin*, 107(2), 256.
- Chen, L., Li, X. ve Xing, L. (2022). From mindfulness to work engagement: The mediating roles of work meaningfulness, emotion regulation, and job competence. *Frontiers in Psychology*, 13, 997638.
- Clegg, C. ve Spencer, C. (2007). A circular and dynamic model of the process of job design. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 80(2), 321-339.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. ve Dye, D. A. (1991). Facet Scales for Agreeableness and Conscientiousness; a Revision of the NEO Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 12(9), 887-898.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The " what" and " why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2002). *Handbook of Self-Determination Research*. Rochester Press.
- Deci, E. L., Ryan, R. M. ve Williams, G. C. (1996). Need satisfaction and the self-regulation of learning. *Learning and Individual Differences*, 8(3), 165-183.
- Deci, E. L. ve Vansteenkiste, M. (2004). Self-determination theory and basic need satisfaction: Understanding human development in positive psychology. *Ricerche di Psicologia*, 27(1), 23-40.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J. ve Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Dönmez, S. (2014). *Developing a likert-type measure to assess transformational and transactional leadership styles in Turkey* (Master's thesis). Middle East Technical University, Ankara.
- Erdoğan, E. (2011). *Etkili liderlik, örgütsel sessizlik ve performans ilişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gebze İleri teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Erdoğan, B., Bauer, T. N., Truxillo, D. M. ve Mansfield, L. R. (2012). Whistle while you work: A review of the life satisfaction literature. *Journal of Management*, 38(4), 1038-1083.
- Faragher, E. B., Cass, M. ve Cooper, C. L. (2005). The relationship between job satisfaction and health: a meta-analysis. *Occupational and Environmental Medicine*, 62(2), 105-112.

- Ferreira, P., Gabriel, C., Faria, S., Rodrigues, P. ve Sousa Pereira, M. (2020). What if employees brought their life to work? The relation of life satisfaction and work engagement. *Sustainability*, 12(7), 2743.
- Ford, M. E. (1985). The concept of competence: Themes and variations. In H. A. Marlowe, R. B. Weinberg (Eds), *Competence Development: Theory and Practice in Special Populations* (pp. 3-49). Academic Press.
- Görgü Akçay, N. S. ve Bükün, M. F. (2022). Arıcılık Faaliyetinin Günlük Hayattaki Problemlerden Uzaklaşmaya ve İyi Oluşa Katkısı, *BinBee Arı ve Doğal Ürünler Dergisi*, 2(1), 26-33.
- Hakanen, J. J., Schaufeli, W. B. ve Ahola, K. (2008). The Job Demands-Resources model: A three-year cross-lagged study of burnout, depression, commitment, and work engagement. *Work & Stress*, 22(3), 224-241.
- Harter, J. K., Schmidt, F. L., and Hayes, T. L. (2002). Business-unit-level relationship between employee satisfaction, employee engagement, and business outcomes: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 87, 268–279.
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1): 53–60.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: a Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Hurst, R. ve Prescott, J. (2022). Counselling as a calling: Meaning in life and perceived self-competence in counselling students. *Counselling and Psychotherapy Research*, 22(1), 219-224.
- Kalimo, R. ve Vuori, J. (1990). Work and sense of coherence—resources for competence and life satisfaction. *Behavioral Medicine*, 16(2), 76-89.
- Kline R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. The Guilford Press.
- Köker, S. (1991). *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lauermann, F. ve König, J. (2016). Teachers' professional competence and wellbeing: Understanding the links between general pedagogical knowledge, self-efficacy and burnout. *Learning and Instruction*, 45, 9-19.

- Liu, L., Fathi, J., Allahveysi, S. P., and Kamran, K. (2023). A model of teachers' growth mindset, teaching enjoyment, work engagement, and teacher grit among EFL teachers. *Frontiers in Psychology, 14*, 1137357.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B. ve Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology, 52*, 397- 422.
- McDowell, I. (2010). Measures of self-perceived well-being. *Journal of Psychosomatic Research, 69*(1), 69-79.
- Moore, H. L., Bakker, A. B., van Mierlo, H. ve van Woerkom, M. (2024). Daily strengths use and work performance: A self-determination perspective. *Journal of Occupational and Organizational Psychology, 97*(1), 190-208.
- Ntoumanis, N., Edmunds, J. ve Duda, J. L. (2009). Understanding the coping process from a self-determination theory perspective. *British Journal of Health Psychology, 14*(2), 249-260.
- Parker, S. K. ve Collins, C. G. (2010). Taking stock: Integrating and differentiating multiple proactive behaviors. *Journal of Management, 36*(3), 633-662.
- Payne, H. J. (2005). Reconceptualizing social skills in organizations: Exploring the relationship between communication competence, job performance, and supervisory roles. *Journal of Leadership & Organizational Studies, 11*(2), 63-77.
- Pavot, W. ve Diener, E. (1993). Review of the satisfaction with life scale. *Psychological Assessment, 5*(2), 164.
- Pranitasari, D. (2022). Development of Work Engagement Model Based on Organizational Culture Method. *International Journal of Instruction, 15*(2), 861-884.
- Pranitasari, D., Setianingsih, W., Prastuti, D., Hermastuti, P. ve Saodah, E. S. (2022). The effect of emotional intelligence, compensation and work environment on work engagement. *Monas: Jurnal Inovasi Aparatur, 4*(1), 373-386.
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J. ve Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26*(4), 419-435.
- Ryan, R.M. ve Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist, 55*(1), 68-78.
- Schaufeli, W. B., Bakker, A. B. ve Salanova, M. (2006). The measurement of work engagement with a short questionnaire: A cross-national study. *Educational and Psychological Measurement, 66*(4), 701-716.

- Schaufeli, W. B., Bakker, A. B. ve Van Rhenen, W. (2009). How changes in job demands and resources predict burnout, work engagement, and sickness absenteeism. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 30(7), 893-917.
- Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-Romá, V. ve Bakker, A. B. (2002). The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness Studies*, 3, 71-92.
- Schmitt, D. P., Allik, J., McCrae, R. R. & Benet-Martinez, V. (2007). The geographic distribution of big five personality traits: Patterns and profiles of human self description across 56 nations. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38(2), 173-212.
- Smith, J., Garon-Carrier, G., Guimond, F. A., Fitzpatrick, C., Chichekian, T., St-Amand, J. ve Lemieux, A. (2024). Using personality traits to predict correspondence between self-perception of academic competence and achievement: A latent profile analysis study. *Social Psychology of Education*, 27(1), 283-297.
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, A. (2002). Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21 – 33.
- Stewart, G. L. (1999). Trait bandwidth and stages of job performance: Assessing differential effects for conscientiousness and its subtraits. *Journal of Applied Psychology*, 84, 959–968.
- Tian, G., Wang, J., Zhang, Z. ve Wen, Y. (2019). Self-efficacy and work performance: The role of work engagement. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 47(12), 1-7.
- TUİK (2023). Hayvansal üretim İstatistikleri (Yıllık)-Arıcılık. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=ar%C4%B1c%C4%B1l%C4%B1k&dil=1> adresinden erişildi.
- Van den Broeck, A., Vansteenkiste, M., De Witte, H., Soenens, B. ve Lens, W. (2010). Capturing autonomy, competence, and relatedness at work: Construction and initial validation of the Work-related Basic Need Satisfaction scale. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83(4), 981-1002.
- Wang, Y. (2024). Exploring the impact of workload, organizational support, and work engagement on teachers' psychological wellbeing: a structural equation modeling approach. *Frontiers in Psychology*, 14, 1345740.

- Wang, Y. ve Haggerty, N. (2011). Individual Virtual Competence and Its Influence on Work Outcomes. *Journal of Management Information Systems*, 27(4), 299–334.
- Witt, L. A., Burke, L. A., Barrick, M. R. ve Mount, M. K. (2002). The interactive effects of conscientiousness and agreeableness on job performance. *Journal of Applied psychology*, 87(1), 164.
- Witt, L. A. ve Ferris, G. R. (2003). Social skill as moderator of the conscientiousness-performance relationship: Convergent results across four studies. *Journal of Applied psychology*, 88(5), 809.

Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi Yazım Kuralları

Aşağıdaki yazım kurallarına uymayan yazılar değerlendirmeye alınmayacaktır. Dergiye gönderilecek yazıların;

Sayfa Sayısı: Ekler ve Kaynakça dâhil **25** sayfayı geçmemesi gerekir.

Yazım kurallarına uygun olan bir Word dosyası ile makalenin kendisi ve ayrı bir Word dosyasında da unvan, isim, çalıştığı (akademik veya özel) kurum, e-posta adresi ve varsa dipnot içeren 2 dosya ekli olacak şekilde **DERGİPARK** sistemi **üzerinden** gönderilmesi gerekmektedir.

Sayfa boyutları: Genişlik: 16,5 cm. ve Yükseklik: 24,2 cm. (Özel).

Sayfa yapısı kenar boşlukları:

Üst boşluk: 3,25 cm. Sol boşluk: 2 cm, Cilt payı:0

Alt boşluk: 2,5 cm. Sağ boşluk: 2 cm Cilt payı:0

Makale Adı: İlk harfler büyük diğerleri küçük Times New Roman 13 punto bold

Yazar adı: İlk harfler büyük diğerleri küçük; Soyadlar: Tümü büyük harf, Times New Roman 10 punto, bold

Yazarın çalıştığı (akademik veya özel) kurum: İlk harfler büyük, diğerleri küçük Times New Roman 9,5 punto

E-posta adresi: Tüm harfler küçük Times New Roman 9 punto

Yazar Orcid No: Tüm rakamlar Times New Roman 9 punto

Makalenin bölümleri arasına sayfa boşluğu ve kesme boşluğu konulmayacak, sadece en sona (Kaynakça'dan da sonra), sayfa düzeninden (Kesmeler altındaki) "Sonraki Sayfa" kesme aralığı eklenecektir.

Sayfalara numara verilmeyecektir.

Öz, anahtar kelimeler, abstract ve keywords, Jel Sınıflandırması ve Jel Classification : 90-120 kelime arasında olmalıdır. Yazı tipi: Times New Roman,10 punto, italik. “Öz”, “Anahtar Kelimeler”, “Abstract” ve “Keywords”, “Jel Sınıflandırması” ve “Jel Classification” ara başlıkları: Bold.

Ana yazıdaki Yazı tipi: Times New Roman,10 punto. Paragraf girintileri ve aralıkları:

Paragraf aralığı en az ve 12 nk. Önce: 0 ve Sonra 10 nk.

Hizalama: İki yana yasla. Ana hat düzeyi: Gövde metni.

Girintiler: Sağ ve Sol: 0, sadece ilk satır: 1 cm.

“Karşılıklı girintiler” ve “Aynı stildeki paragrafların arasına boşluk ekleme” kısımları işaretlenmeyecektir.

Dipnot Yazı Tipi: Times New Roman, 9 punto

Tablo, şekil, grafik vb. adları: Times New Roman 10 punto bold ve ana yazı paragraf girintileri ile yazılmalı, görüntüyü bozması durumunda sayfaya ortalı şekilde ayarlanmalıdır.

Tablo, şekil, grafik vb. altındaki kaynak: “Kaynak” başlığı bold, kaynak bilgisi normal, tümü: Times New Roman 9 punto.

Tablolar ve şekiller A4 vb. sayfa formatına göre değil, dergimiz sayfa boyutlarına göre hazırlanacak, gerekirse en az 8 punto olacak şekilde yazı tipi boyutu küçültülecektir.

Resim formatındaki şekiller okuma güçlüğü doğurmayacak kadar yüksek, dosyanın boyutunu 2 MB’tan daha fazla arttırmayacak kadar düşük çözünürlükte (veya dpi değerinde) olmalıdır.

Makaleler, burada belirtilmeyen özel bir durumu yoksa, şu bölümleri içermelidir:

► Başlık sayfası: Yazar/ların ünvanları, tam adları ve çalıştıkları kurumlar, iletişim bilgileri, makale üst başlığı. 90-120 kelime arası Türkçe özet ve 3-5 arası anahtar kelime. 90-120 kelime arası İngilizce özet ve 3-5 kelime arası anahtar kelime.

► Ana makale metni

► Kaynaklar

► Ekler, tablolar, şekiller

Atıflar: APA 6 usulü kaynak göstermenin benimsendiği dergimizde atıflar metinde parantez içerisinde yazar soyadı, yayın yılı ve (:) işaretinden sonra sayfa numarası verilmelidir. Örneğin: (Taşdelen, 2001: 42) şeklinde verilmelidir. Atıflarda noktalama işaretlerine ve alfabetik sıraya dikkat edilmelidir. Eğer atıfta bulunulacak kaynak birden daha fazla yazarlı ise birinci yazarın soyadı ve diğerlerini ise diğerleri anlamına gelen “ve diğ.” şeklinde verilmelidir. Örnek: (Altunışık ve diğ., 2001). Ancak, söz konusu kaynak kaynakça bölümünde tüm yazarların isimleri verilerek yazılmalıdır.

Metnin içinde atıfta bulunulan kaynaklar, makalenin sonunda **Kaynakça** başlığı altında toplanır. Kaynakçadaki kaynaklar, yazarın (ya da derleyenin) soyadı, çok yazarlıysa ilk yazarın soyadı, kaynak bir kuruma (örneğin, Merkez Bankası) ya da süreli yayına aitse (örneğin, Business Week), kurum ya da süreli yayının adının baş harfi dikkate alınarak alfabetik sıraya göre düzenlenir. Bir yazarın ya da yazar grubunun birden fazla yayınına atıfta bulunulmuşsa, bu kaynaklar yayım tarihi temel alınarak sırayla verilir (yayım yılı önce olan önce verilir). Bu kaynaklar aynı yılda yayımlanmışsa, yayın yılının yanına a, b, c gibi harfler konarak sıralanır.

Yazım Biçimleri:

Kitaplar için:

Tek Yazarlı Kitaplar

Ataöv, T. (1989). *Bilimsel Araştırma El Kitabı*. 2. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları.

İki Yazarlı Kitaplar

Tuna, O. ve Yalçıntaş, N. (1976). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

İkiden Fazla Yazarlı Kitaplar

Altunışık, R., Coşkun, R. ve Yıldırım, E. (2002). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

Çeviri Kitap

Durkheim, E. (1985). *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları*. Çev., Celal Baki Akal, İstanbul: Bilim-Felsefe-Sanat Yayınları.

Editörlü Kitap

Demirkol, Ş. (2002). Değişim Mühendisliği, Editörler: Coşkun, R., ve R. Altunışık, *Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları*, (ss. 163-176), İstanbul: Beta. Yay.

Yazar Adı Olmayan Kitaplar

Devlet Planlama Teşkilatı (1984). *Türkiye'de Sanayileşme Sorunları*, Ankara: DPT Yayınları, 102.

Encyclopedia Britannica, Turkey, 22, 125-140.

Sarç, Ö. C. (1973). Milli Gelir. İktisat Ansiklopedisi, 2, İstanbul: Ak Yayınları.

Sürelî Yayınlar (bilimsel dergilerdeki makaleler)

Ahıska, Y. (1990). Ticaret Bankalarının İşlevleri. *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, 27(12), 37-44.

Neilson, G., Pasternack, P.A. ve Mendes, D. (2000). The Four Faces of Organizational DNAs. *Management*, 45(3), 45-53.

Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi Yayın Politikası

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, yılda iki defa yayımlanan uluslararası hakemli açık erişimli bir dergidir. Dergimiz hiçbir aşamada ücret talep etmemektedir.

Amaç, İçerik ve Yazım Dili

Dergide genel anlamda sosyal bilimler, özelde işletme, iktisat ve yönetim bilimleri alanında, özgün araştırmaya dayanan makaleler başta olmak üzere, rapor, derleme ve benzeri bilimsel nitelikteki yazılar, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı, ilginç olgu bildirimleri, editöre mektuplar, toplantı, haber ve duyuru vb. makale dışı yazılara da yer verilir. Dergi; iktisat, işletme, kamu yönetimi, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, maliye ve yönetim bilişim sistemleri bilim alanlarından ve konuları, bu alanlarla ilgili olmak kaydıyla; felsefe, psikoloji, sosyoloji, hukuk, iletişim başta olmak üzere çeşitli disiplinlerden yazılara açıktır. Yazarlar, yayın kurulunun belirlediği yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmış, Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerindeki çalışmalarını dergiye katkıda bulunabilirler. Dergi, Yayın Kurulu'nun karar ve uygulamasıyla, aynı zamanda elektronik ortamda da yayımlanabilir.

Makalelerin Değerlendirilmesi

Yayımlanan makalelerin her türlü ortamdaki yayın hakları Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisine aittir. Değerlendirme için makale gönderen yazarlar bu kuralı peşinen kabul etmiş sayılır. Makaleler, aşağıda “Yazım Kuralları” başlığı altında belirtilmiş şartlara uygun şekilde ve adetteki nüshalar halinde gönderilmelidir.

Yayımlanmak üzere gönderilen bir makale, daha önce başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır. Dergiye gönderilen çalışmaların öncelikle Dergi Editörlüğü tarafından dergi yayın ilkelerine uygunluğu değerlendirilir. Bu aşamaya ilişkin değerlendirme sonuçları yazarlara çalışmanın dergi editörlüğünün eline

geçmesini izleyen süreç içerisinde bildirilir. Dergiye gönderilen ve editör tarafından hakemlere gönderilmeye değer bulunan makale türündeki yazılar, ilgili alanda uzmanlaşmış en az iki hakeme gönderilir. Bu süreçte hakem ve yazar kimlikleri gizli tutulur. Dergi editörlüğü hakemlerden gelen bilgiler doğrultusunda son değerlendirmeyi yapar ve hakem raporlarını yazarlara gönderir. Son değerlendirme aşamasında düzeltme isteminde bulunulan çalışmalar için değerlendirme süreci yeniden başlar.

Editör, hakemlerden gelen nihai raporları dikkate alarak, son değerlendirmeyi yapar. Dergiye gönderilen bir çalışmanın yayımlanması, hakem değerlendirme sonuçları ve dergi editörlüğünün görüşleri doğrultusunda gerçekleşir. Hakemler açısından yayımlanabilir aşamasına gelen tüm yazılar için son değerlendirme, Yayın Kurulu tarafından yapılır. “Yayımlanabilir” kararı verildikten sonra yazı yayım sırasına alınır ve nihai aşama yazar(lar)a bildirilir. Yazısı yayım sırasına alındığı bilgisini alan yazar(lar)ın, Telif Formu'nu doldurup Dergi Editörlüğü'ne ulaştırması gereklidir. Aksi durumda ilgili yazı yayımlanamaz. (Telif Formu, yazısını yayımlatmak isteyen yazarların talebi doğrultusunda e-posta yoluyla gönderilecektir). Değerlendirme süreci için hedeflenen toplam süre 45 gündür. Yayımlanan her sayının hakem kurulu o sayı içerisinde yer almaktadır.

Makale Değerlendirme Kriterleri

- a) Çalışmanın ilgili bilim alanına özgün katkısı, çalışmada bu katkının ne ölçüde ifade edildiği ve gerekçelendirildiği
- b) Sorunun ve çalışma amacının ortaya konuluşu, nasıl gerekçelendirildiği, çalışmanın bu amaç doğrultusunda bir bütünlük oluşturup oluşturmadığı
- c) Çalışmanın kuramsal çerçevesinin bilimsel çalışma sistematğine uygunluğu, çalışmanın amaçlarına ne derecede odaklandığı, temel kavram, değişken, süreç ve nedensel ilişkilerin ne ölçüde açıklandığı, çalışmanın temel

varsayımlarını, varsa hipotezlerini ne ölçüde desteklediği

d) Çalışmanın varsayımlarının, varsa hipotezlerinin ne şekilde ortaya konduğu, açık bir şekilde ifade edilip edilmedikleri, çalışmanın amaçlarına uygunlukları, yeterince ve güçlü argümanlarla desteklenip desteklenmedikleri

e) Çalışmanın ilgili literatürden yararlanma, konu ile ilgili birincil kaynaklar olarak tanımlanabilecek kaynakları uygun ve yerinde kullanma derecesi, gerekli tartışmaları yeterince içerip, içermediği

f) Çalışmanın temel varsayım/hipotezlerinin desteklenmesi amacıyla herhangi bir araştırma gerçekleştiriliyorsa bu araştırmanın yeterince açıklanıp, açıklanmadığı, kullanılan metodolojinin amaçları, temel varsayım ve varsa hipotezlerinin sınanması açısından uygunluğu

g) Çalışma bulgularının yeterince açıklanıp açıklanmadığı, elde edilen bulguların ve yansımalarının ne ölçüde tartışıldığı, çalışmanın temel kısıtlarına ne ölçüde değinildiği, çalışma sonucunda bilimsel/uygulamaya yönelik çıkarımlarda bulunup bulunulmadığı

h) Çalışmanın bilimsel çalışma sistematığına uygun bir sistematik ile hazırlanıp hazırlanmadığı

i) Çalışmanın özetinin yeterliliği, amaç, temel varsayım, yöntem, bulgu, sonuç vb. öğeleri ne ölçüde içerdiği, çalışmanın bütünü hakkında yeterince bilgi verip vermediği, kullanılan dilin açıklığı

j) Çalışmanın bilimsel yazım kurallarına uygunluğu

k) Yazının başlığı ile içeriğinin tutarlılığı

l) Yazıda kullanılan dilin anlaşılabilirliği, yazım kurallarına uygunluğu

m) Kullanılan tablo ve şekillerin anlaşılabilirliği, çalışmanın amaçları açısından uygunluğu

Dergide, kitap tanıtım ve eleştirileri, yayın duyuru ve özetleri, önceden

yazılmış bir makaleye getirilen ekler, eleştiri ve yorumlar, yanıtlar ve yanıtla yanıtlar da yer alabilir. Ayrıca konferans, kongre gibi toplantılar ve diğer bilimsel etkinlikler hakkında haberlerin yanı sıra, örnek olay incelemeleri ve raporlar da yayımlanabilir. Bu tür yazıların dergide yayımlanması ile ilgili karar, editörün önerisi ile Yayın Kurulu tarafından verilir. Dergiye gönderilen tüm yazılar önce editör tarafından ön değerlendirmeye alınır. Dergi kapsamında yer alması öngörölmüş konular ile doğrudan ilişkili olmayan ya da bilimsel bir yazı formatına içerik ve şekil şartları açısından uymayan yazılar, editör veya Yayın Kurulu tarafından hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilebilir veya yazılarla ilgili değışiklik önerileri yapılabilir.

Dergi Yayın Kurulu, peşinen; TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiğı Kurulu'nun *“Bir çalışmanın hazırlanma ve yayımlanma aşamasında etiğe aykırı kabul edilecek”* aşğıdaki davranış tanımlarını aynen benimsemiştir. Bu tanımlara uyan davranışları reddeder, bu özelliklere sahip yazı ve çalışmaları yayımlamayı kabul etmez.

- Uydurma (Fabrication): Araştırmada bulunmayan verileri üretmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak,

- Çarpıtma (Falsification): Değışik sonuç verebilecek şekilde araştırma materyalleri, cihazlar, işlemler ve araştırma kayıtlarında değışiklik yapmak veya sonuçlarını değıştirmek,

- Aşırma (intihal) (Plagiarism): Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, yazılarını ve şekillerini sahiplerine atf yapmadan kullanmak,

- Duplikasyon (Duplication): Aynı araştırma sonuçlarını, birden fazla dergiye yayım için göndermek veya yayımlamak,

- Dilimleme (Least Publishable Units): Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak çok sayıda yayım yapmak,

- Desteklenerek yürütölen çalışmaların sonuçlarını içeren sunum ve yayınlarda

destek veren kurum veya kuruluş desteğini belirtmemek,

- Araştırma ve makalede ortak araştırıcı ve yazarların yazılı görüş birliği olmadan, araştırmada ve makalede aktif katkısı bulunanların isimlerini çıkartmak veya yazarlıkla bağdaşmayacak katkı nedeniyle yeni yazar(lar) eklemek veya yazar sıralamasını değiştirmek.

Dergideki yazılar resmi değildir, makale sahibinin adıyla yayımlanır ve sahibinin düşüncelerini yansıtır. Fakültenin düşüncelerini yansıtmaz. İncelemede, imkn haricinde gözden kaçmış şekilde yukarıdaki özelliklere uyan (yani yayın etiğine uymayan) alışmalar dergide yer alırsa, bundan da çalışmanın sahibi sorumludur.

Dergide yer alan yazılardan kaynak gösterilerek aktarma ve alıntı yapılabilir. Yazının içeriğinde olabilecek çarpıtmalardan alıntı yapan ve yayımlayan kişi ya da kuruluşlar yasalar karşısında sorumludur. Yayın Kurulu, yazıda gerekli gördüğü szkleri değiştirebilir.

Dergide yayımlanan yazılar için herhangi bir ücret (telif) denmez. Dergiye gönderilen yazılar yayımlansın ya da yayımlanmasın geri gönderilmez. Yayımlanan makale ve çalışmaların telif hakkı Dergi'ye, hukuki ve bilimsel sorumlulukları yazarlarına aittir.

E – ISSN: 2148-2497
Yıl/Year: 2024
Cilt/Volume: 15
Sayı/Issue: 29

ibf.bartin.edu.tr